

Solidaritetens gränser

En kvalitativ idéanalys av facklig ideologi i globaliseringens tidevarv

Abstract

This thesis examines the idea of trade union internationalism in the wake of globalization. The integration of the world's economies has intensified the competition between the workers of the world. The thesis argues that the struggle for competitiveness has eroded the foundation for international solidarity. This implies a great paradox for trade unions, stuck between the idea of internationalism and their task to protect the interests of the members. The thesis aims to explore how the Swedish trade unions LO and IF Metall are dealing with this conflict of interests; how trade unions perceive economic globalization and increased competition; and what that means for what kind of internationalism that is possible in the wake of globalization.

To identify and analyse the ideas inherent in the material an analytical framework has been developed, creating four ideal types of trade union ideology, relating to the tension between nation and internationalism on one hand, and a critical and liberal stance to globalization on the other hand. Drawing upon interviews and internal policy papers I identify three main responses to globalization: National adaptation, national resistance and internationalist resistance, whilst the first is the dominant, having certain implications for international solidarity of today.

Nyckelord: internationalism, fackföreningar, LO, IF Metall, internationell solidaritet, globalisering, frihandel

Antal ord: 9907

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Frågeställningar	3
1.2	Disposition och avgränsningar	3
2	Material och metodologiska övervägningar	5
2.1.1	Material och urval	5
2.1.2	Tolkande metod, intersubjektivitet och etiska övervägningar	6
2.1.3	Att analysera idéer - Dimensioner och idealtyper	7
3	Paradoxens premisser: En historisk och politisk bakgrund	8
3.1	Ideologiska spänningar i arbetarrörelsens historia	8
3.2	Politikens förändrade förutsättningar	9
3.2.1	Inbäddad kapitalism och facklig dominans	9
3.2.2	Globalisering och marknadens frikoppling	10
3.2.3	Försvagningen av fackföreningsrörelsen	11
4	Teoretisk kontext	13
4.1	Forskningsöversikt	13
4.1.1	Fackföreningsrörelsen inför globaliseringen – Ett akademiskt perspektiv	13
4.1.2	Labour union revitalization	13
4.1.3	Facklig ideologi – Mellan motstånd och anpassning	15
4.1.4	New Labour Internationalism – Nationen kontra internationalismen	16
5	Analytiskt ramverk	19
5.1.1	Metodologisk nationalism	20
5.1.2	Internationalism: den kosmopolitiska blicken	21
5.1.3	Den liberala analysen	22
5.1.4	Den kritiska analysen	22
5.1.5	Fyra idealtyper - Ett analytiskt ramverk	24
6	Analys	25
6.1	Globalisering och frihandel – motstridiga analyser	25
6.1.1	Den goda globaliseringen	26
6.1.2	Den progressiva konkurrensen	26
6.1.3	Globaliseringen som nödvändighet	27
6.1.4	Den villkorade optimismen	28
6.1.5	Sammanfattning och implikationer	29
6.2	Globaliseringens problem ur skilda perspektiv	30
6.2.1	Den liberala problembilden	30
6.2.2	Låglönekonkurrens och social dumpning	31
6.3	Kritiska perspektiv: Nationellt kontra internationalistiskt motstånd	33
6.3.1	En strid om begrepp	34
6.3.2	Maktanalysen i fokus	35
6.3.3	Frihandel på ojämlika villkor: Två förhållningssätt	36
6.3.4	Facklig självreflektion	37
6.3.5	Egenintressets företrädare	38
6.3.6	Kritiska perspektiv – Sammanfattning	40
6.4	Facklig internationalism av idag	41
6.4.1	Att fäktas mot väderkvarnar	42

6.4.2	Att påverka inifrån.....	42
6.4.3	Frihandelsavtalen.....	43
6.4.4	Synen på EU	44
6.4.5	Samförstånd på export.....	45
6.4.6	Internationellt utvecklingsarbete.....	47
7	Slutsatser och diskussion	51
8	Referenser	54
9	Appendix	61
9.1.1	Intervjuer	61
9.1	Intervjumall	62

1 Inledning

Den svenska fackföreningsrörelsen bär på en inbyggd paradox. Med ena foten i den socialistiska internationalismen och den andra i den globaliserade kapitalismen står den reformistiska fackföreningsrörelsen inför en svår balansgång: en slitning mellan idealen om internationell solidaritet och gränsöverskridande facklig kamp å ena sidan, och å andra sidan behovet av att här och nu behålla arbetstillfällena och konkurrenskraft inför en hårdnande global konkurrens. Mot bakgrund av de senaste decenniernas utveckling tycks den klassiska devisen *arbetare i alla länder förena er* allt mer avlägsen. Globaliseringen och avregleringen av den internationella ekonomin har lett till (i) en radikal maktförskjutning från arbete till kapital, (ii) en försvagning av fackföreningsrörelsen, samt (iii) en allt hårdare global konkurrens i vilken land ställs emot land och arbetare ställs emot arbetare i en ständig dragkamp om jobb och investeringar. Med kapitalets ökade rörlighet och flexibilitet, följer en ökad förmåga att spela ut länder och arbetare mot varandra. Medan behovet av en enad facklig kamp över nationsgränserna tycks viktigare och mer akut än någonsin tidigare, står den globala arbetarrörelsen splittrad. I en globaliserad samtid framträder ett slags *facklig paradox*: Mot idealen om internationell solidaritet står den dagliga uppgiften att navigera i den globala ekonomin och värna de egna medlemmarnas jobb och intressen. Hur bör fackföreningsrörelsen förhålla sig till denna målkonflikt? Och vad innebär egentligen internationell solidaritet i en globaliserad värld?

När Berlinmuren föll och Sovjetunionen imploderade utropades den liberala demokratin slutgiltiga seger. Under ett par decennier av liberal segeiryra förkunnades ideologiernas död och den politiska spelplanen ritades om. Medan socialismens och arbetarrörelsens idéer och syften dödförklarades kunde kapitalismens utbredning accelerera och fördjupas i den process av ekonomisk internationalisering och avreglering som vi kallar globalisering. Under tre decennier av nyliberal dominans har en radikal maktförskjutning skett där regeringarnas förmåga att styra har urholkats och löntagarnas makt försvagats. Efter att den amerikanska bolånebubblan sprack hösten 2007 störtade både USA och Europa ned i en djup social, ekonomisk och politisk kris. Men ett litet ljus kunde skönjas. Politiska och fackliga aktivister såg kapitalismens sammanbrott som ett momentum för en modern internationalism och en gemensam kamp för jämlikhet, inflytande och global rättvisa. Samtidigt har den socialdemokratiska arbetarrörelsen i Sverige emellertid fortsatt förespråkat en offensiv frihandelsagenda för att öka tillväxten och säkra de svenska jobben. På samma gång som de svenska fackföreningarna för en engagerad kamp mot social dumpning, exploatering av arbetare, och strider för fackliga rättigheter i EU, FN och ILO, så välkomnar man alltså den handelsliberalisering och globaliseringen

som driver på desamma. Hållningen kan på rimliga grunder försvaras, men leder ofrånkomligt till en diskussion om den fackliga ideologin och internationalismens plats i arbetarrörelsen.

Den föreliggande studien syftar till att utifrån en fallstudie av svenska LO och IF Metall, studera hur den svenska fackföreningsrörelsen hanterar globaliseringens utmaningar och hur den samtida fackliga internationalismen kommer till uttryck i en värld präglad av konkurrens mellan länder och arbetare. Syftet med uppsatsen är inte att ge en objektiv och uttömmande bild av fackens strategier, och gör således inga anspråk på att representativt beskriva den ideologiska hållningen i så pass breda rörelser som IF Metall och LO. Syftet är i stället att utifrån dessa fallstudier, illustrera en ideologisk konflikt, en politisk paradox, samt möjliga sätt att hantera dessa. Vidare söker texten undersöka vad idén om internationell solidaritet och facklig internationalism innebär idag. Texten utgör därför primärt en undersökning av idéer, som trots sina snäva avgränsningar och specifika politiska kontext illustrerar ett, i den reformistiska arbetarrörelsen, inbyggt problem.

Hur man bäst hanterat dessa målkonflikter är i första hand en överlevnadsfråga för de svenska fackföreningar som möter utmaningar i form av underbudskonkurrens och kapitalets ökande makt. Hur de svenska fackföreningarna väljer att agera och hantera dessa avvägningar är avgörande för möjligheterna att skapa en global motståndsrörelse mot kapitalets växande makt. Men det har även existentiella implikationer för fackföreningsrörelsens identitet och självbild, och i slutändan för själva internationalismens vara.

1.1 Frågeställningar

För att undersöka hur den svenska fackföreningsrörelsen förhåller sig till de potentiella målkonflikter som globaliseringen riskerar leda till, givet de fackliga idealen om internationell solidaritet och globaliseringens tendens att förstärka den internationella konkurrensen länder emellan, fordras en mer grundläggande kartläggning av fackföreningarnas analys av själva globaliseringen. Uppsatsens första steg är därför att undersöka hur fackföreningarna uppfattar globaliseringen. Genom att studera deras bakomliggande antaganden om globaliseringens natur och dynamiker, kan jag i ett nästa steg analysera hur de förhåller sig till de potentiella målkonflikterna. Finns de, och hur hanteras de i så fall? Analysen leder vidare till den avslutande diskussionen om vad facklig internationalism är, samt hur den kan förstås i en modern politisk kontext. Denna ansats vägleds av följande frågeställningar:

- 1. Hur förstår och analyserar svenska fackföreningar den ekonomiska globaliseringen?*
- 2. Hur förhåller de sig till, och hanterar, de potentiella målkonflikterna?*
- 3. Vad innebär detta för vad facklig internationalism är och kan vara?*

1.2 Disposition och avgränsningar

I uppsatsens första del tecknas en bild av den politiska och ekonomiska kontext i vilken fackföreningsrörelsens formats och som vidare präglar dess ideologiska utveckling. Därefter ges en övergripande bild av tidigare forskning om fackföreningsrörelsens förhållande till, och hantering av, globaliseringen samt de förändrade politiska förutsättningar och utmaningar som den globala arbetarklassen står inför idag. I nästa del utarbetas fyra idealtyper som utgår från förhållandet till kapitalismen respektive nationen och som utgör ett analytiskt ramverk. Detta söker dels förklara utifrån vilka ideologiska och analytiska utgångspunkter de svenska fackföreningarna förstår och hanterar globaliseringen, men utgör även grunden för en diskussion om vad facklig internationalism är och kan vara.

För att samla ett relevant men hanterbart material för den empiriska undersökningen måste först och främst ett urval bland de svenska fackföreningarna göras. Jag har valt att fokusera på LO och IF Metall då dessa har en relativt tydlig politik i förhållande till globalisering och internationellt samarbete. Märk väl att LO är en centralorganisation för 14 olika fackförbund

med delvis separata och motstridiga intressen. IF Metall är ett av dessa vilket gör att LO och IF Metall överlappar varandra organisatoriskt. IF Metall är icke desto mindre ett relevant studieobjekt givet medlemmarnas stora beroende av utrikeshandel och tydliga profil i frihandelsfrågor. LO kan i högre grad sägas representera den breda arbetarrörelsen i Sverige och rymmer förbund som påverkas av globaliseringen i såväl hög (IF Metall, Livs och Byggnads) som lägre grad (Kommunal) och därför representerar fler perspektiv och på så vis kan ge en bild av de motstridiga intressen, ideal och avvägningar som präglar den breda fackföreningsrörelsen.

I diskussionen om globaliseringen och fackföreningsrörelsen är det inte bara de ekonomiska aspekterna som lyfts. Ett hett debatterat ämne och väl utforskat område berör hur fackföreningsrörelser i olika länder hanterar arbetskraftsinvandring och flyktinginvandring. Frågorna är högst relevanta och principiellt intressanta just i diskussionen om solidaritetens gränser och sätter fingret på de målkonflikter och utmaningar som facken ställs inför i en tid av globalisering och internationell migration. Men frågan bygger på andra politiska och ekonomiska drivkrafter och dynamiker och faller därför utanför ramen för denna studie, vilken syftar till att undersöka solidaritetens gränser *utanför* snarare än *inom* nationalstaten. Ytterligare en invändning kan riktas emot att uppsatsen bortser från nationalismen som en facklig strategi eller reaktion mot globaliseringen då populistiska och nationalistiska partier vunnit starkt gehör hos arbetarklassväljare i Europa, USA och inte minst Sverige där sympatierna för Sverigedemokraterna vuxit kraftigt bland svenska LO-medlemmar (SCB 2018, s. 88). Jag menar dock att nationalismens definitionsmässiga avståndstagande från internationalismen gör den mindre intressant i sammanhanget givet uppsatsens grundläggande problem: Motsättningen mellan internationalistiska ideal och det nationella egenintresset, en motsättning som inte finns i en isolationistisk nationalistisk arbetarrörelse. Den uppmärksamme läsaren kan även invända mot urvalet av studieobjekt som inkluderar diskussionen om TTIP, ett frihandelsavtal under förhandling, som emellertid brutit samman sedan Trumps makttillträde. Jag menar att TTIP alltså är högst aktuellt i en ideologisk diskussion. Fackens principiella ställningstagande till TTIP torde fortfarande vara relevanta även om förhandlingarna kommer ligga på is under överskådlig tid.

2 Material och metodologiska övervägningar

2.1.1 Material och urval

Materialet som studeras består av rapporter, tal och annat material av mer officiell karaktär. Det kan delas upp i två typer som fyller olika syften och därför kräver olika källkritiska överväganden. Å ena sidan används material som kan anses representativt för organisationens officiella hållning. Hit hör rapporter antagna av kongressen, officiellt informationsmaterial och information från officiella hemsidor och broschyrer. Hit räknar jag även tal och utlåtanden från förbundens ordförande som dock, givet sina syften i relation till sin publik (sina egna medlemmar och den interna opinionen), måste förstås i ljuset av detta. Å andra sidan använder jag underlagsrapporter som inte är antagna av kongressen. Dessa är framtagna av LO:s utredningsenhet som arbetar under friare tyglar, utan samma tryck från intern och extern opinion. Detta material analyseras med utgångspunkten att de är uttryck för den politiska diskussionen inom förbunden, snarare än som representativa för förbundens hållning i frågorna. Men då de utgör underlag för förbundens beslutande organ bör de emellertid heller inte nedvärderas. Det skrivna materialets styrka är att det tydligt och konkret ger uttryck för vedertagna åsikter, synsätt och ställningstagande inom förbunden. Dess beständighet ökar intersubjektiviteten och reducerar utrymmet för orättvisa eller tendensiösa tolkningar. Å andra sidan innebär de officiella eller demokratiskt antagna rapporterna att nyanser och avvägningar försvinner i deras strävan efter representativitet, korrekthet och politiska och strategiska syften. De lämnar mindre utrymme för friare resonemang utan uppenbara hänsyn till opinion och media.

För att komplettera dessa brister har tio intervjuer genomförts med representanter som i olika roller representerar fackföreningsrörelsen i Sverige (se appendix). Antalet intervjuer begränsas dels av tid och resurser men även för att få en överskådlig mängd material. Som Rennstam och Wästerfors skriver är antalet intervjuer sekundärt intervjupersonernas relevans, deras innebörd och variation (Rennstam & Wästerfors, 2015, s. 221-223). De fem representanterna från IF Metall har i olika grad erfarenheter från förbundets internationella verksamhet, och ska därför förstås därefter. Representanterna från LO är på såväl nationella som regional nivå. LO-förbunden kanaliserar mycket av sitt internationella solidaritetsarbete genom Union To Union och Olof Palme Center (OPC). För att

få deras perspektiv har intervjuer genomförts med en representant från respektive organisation. Det kan noteras att personerna som intervjuas är representanter på central nivå. Genom att främst intervju representanter på högre nivå, tjänstemän snarare än fackliga medlemmar, får jag således en specifik bild, men i min mening den mest representativa givet uppsatsens syfte. En intervjustudie på lokal nivå skulle fylla ett annat, om än inte mindre intressant syfte. Urvalet av intervjupersoner har därför gjorts utifrån två aspekter: För det första har jag sökt personer med direkt kompetens i frågorna jag behandlar. På så vis har jag fått kontakt med internationella ombudsmän och utredare. För det andra har jag använt snöbollsmetoden (se Ahrne & Eriksson-Zetterquist 2015, 40-41) där en intervjuperson gett tips om andra.

Även om urvalet primärt gjorts på dessa grunder finns anledning att reflektera kring andelen män och kvinnor i ur ett genusperspektiv, då sju av tio är män. Fördelningen kan antas få återverkningar på studien men speglar samtidigt den skeva fördelningen mellan män och kvinnor inom förbunden i allmänhet.

2.1.2 Tolkande metod, intersubjektivitet och etiska övervägningar

Intervju som metod ger upphov till särskilda metodologiska överväganden och kräver eftertanke. Intervjuerna kan beskrivas som semistrukturerade. Det innebär att de varit fria i sin utformning, kunnat anpassas efter situationerna men fortfarande utgått från en grundläggande struktur med breda frågor. Medan ett antal specifika frågor ställts genomgående har andra varit specifika. Den semistrukturerade intervjumetodens sätt att utgå från större frågeområden (jmf. Hedin, 1996), vilket gett utrymme till respondenterna att friare beskriva, resonera och lägga ut texten, har kompletterats med specifika och mer detaljerade frågor och följdfrågor för att klargöra nyanser och ställningstaganden.

Intervjuns personliga karaktär ger även upphov till frågor av etiskt slag som måste övervägas av forskaren. Det handlar om ärlighet gentemot intervjupersonerna i fråga om studiens syfte och tillvägagångssätt. Därför har det varit av vikt att vara tydlig med att förklara både vad uppsatsens syfte är, samtidigt som det varit betydelsefullt att varken framstå som en kritiskt granskande journalist vilket kunnat hämma samtalen. Det bör poängteras att alla intervjuer utom en är inspelade, samtliga av dessa med intervjupersonernas tillåtelse. Intervjupersonernas identiteter är inte konfidentiella, men i texten anonymiseras de och benämns "Ombudsman 1", "Ombudsman 2", respektive Tjänsteman 1, Tjänsteman 2, osv (se även appendix, stycke 10.1.4). Samtliga intervjuer (utom en) finns emellertid tillgängliga i transkriberad form för granskning.

Tolkande metod i allmänhet och intervju som metod i synnerhet bär till sin natur på ett stort mått av godtyckliga och subjektiva bedömningar och tolkningar. Det innebär att samma material kan förstås på olika sätt av olika uttolkare och kräver således en varsam och respektfull hantering av det empiriska materialet. I tolkningen av intervjuerna är det av vikt att skilja mellan å ena sidan respondentens egna åsikter och reflektioner utifrån egna erfarenheter, och när

respondenten företräder organisationens linje, och talar i egenskap av representant å andra sidan. Syftet med intervjuerna följer även denna distinktion. Metodens styrka är inte främst som källa till organisationens officiella hållning, utan som källa till resonemang och reflektion och avvägningar som sällan kommer till uttryck i tal, anföranden eller officiella ställningstaganden.

2.1.3 Att analysera idéer - Dimensioner och idealtyper

Materialet som analyserats är tämligen omfattande. Det innebär ett antal utmaningar i urvalet av vad som är relevant, hur det ska förstås och hur det kan kategoriseras. Det första urvalet rör vad som är relevant givet frågeställningarna och vad som inte är det. Metoden för att bearbeta intervjumaterialet har byggts på att identifiera kategorier och teman för att därefter sortera utefter dem. Detta urval kan ses som ett första steg i det analytiska arbetet och är som Anne Ryen konstaterar en del av den tolkande processen (Ryen, 2004, 109). Givet intervjuernas högst individuella karaktär är somliga bättre än andra, ger olika omfattande, djupa eller insiktsfulla svar och ges därför olika plats i analysen. Ryen påpekar klokt betydelsen av att skilja forskarens hantering av material jämfört med journalistens (ibid 105-106). Forskarens uppgift är inte att så som journalisten rapportera rådata i form som intervjupersonernas åsikter och uttalanden, utan att analysera dem utifrån sin specifika kontext.

För att ge studien en djupare mening krävs att forskaren tolkar materialet utifrån en teoretisk förståelse som genom abstraktionen skapar en allmängiltig relevans (Ryen, 2005, 132-135). Denna process kräver analytiska verktyg av något slag. För att i någon mån konkretisera den teoretiska förförståelsen samt göra den hanterbar och transparent för läsaren har jag därför konstruerat en analytisk modell. Den utgår från två dimensioner, nationell/internationell respektive liberal/kritisk. Dimensionerna har vaskats fram genom noggrann läsning av tidigare forskning i ämnet vilket redovisas mer utförligt i kapitel 4 och 5. Utifrån de två dimensionerna konstrueras fyra idealtyper. Idealtypers syfte är att göra den komplexa och ofta motsägelsefulla idévärlden mer greppbar och analyserbar. Idealtyper ska därför inte förstås som en realistisk beskrivning av verkligheten och kan, enligt Bergström och Boréus (2012, 150) heller inte avläsas i verkligheten. En idealtyp fungerar i stället som ”ett analytiskt instrument för att renodla vissa drag och för att sedan formulera hypoteser” (ibid).

För att hantera det omfattande materialet har det tematiserats utifrån kategorier som växt fram organiskt under arbetets gång. Tematiseringen är därför inte sprungen ur förutbestämda kategorier. Syftet är att tydligt och pedagogiskt föra fram argument tema för tema, vilka kan analyseras och ges mening utifrån den teoretiska förståelse som idealtyper begripliggör.

3 Paradoxens premisser: En historisk och politisk bakgrund

3.1 Ideologiska spänningar i arbetarrörelsens historia

Globalisering, i bred bemärkelse, är inget nytt fenomen. Den svenska fackföreningsrörelsen växte fram i en era av kraftig ekonomisk expansion och internationalisering av handel, kommunikation och teknologi. Perioden mellan 1870-talet och första världskriget var på många sätt liberalismens era: teknisk utveckling och civilisationens framsteg var högtburna ideal, och framtidstron var stark. Den österrikiske författaren Stefan Zweig (2011 [1942]: 19) skrev att "[i] sin liberalistiska idealism var 1800-talet ärligt övertygat om att det var inne på den raka och ofelbara vägen till 'den bästa av världar'". Men parallellt med industrialismen och den tekniska utvecklingen kom urbanisering, kraftiga befolkningsökningar och sociala problem. Ur en situation med skriande bostadsbrist, social misär och en hänsynslös exploatering av den växande arbetarklassen, växte klassmedvetandet och skapade grogrunden för den svenska fackföreningsrörelsen. Den unga fackföreningsrörelsen var radikal och internationalistisk, men allt eftersom arbetarrörelsen stärkte sin ställning uppstod spänningar av såväl ideologisk som strategisk karaktär. Under nittonhundratalets första årtionde ställdes fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska arbetarepartiet (SAP) inför åtskilliga avgörande vägval. Mot en revolutionär vänsterflygel stod en kompromissökande reformism. I Sverige kopplade reformisterna med Hjalmar Branting i spetsen greppet om SAP och navigerade genom nittonhundratalets första turbulenta årtionden då inte minst storstrejken 1909, och nödåret 1917 med den ryska revolutionen och partisplittringen satte arbetarrörelsen och hela Sverige i gungning. Socialdemokraterna och LO pekade ut vägen för en kompromissökande arbetarrörelsen och lade samtidigt grunden för rörelsens kommande maktställning och breda, klassöverskridande stöd. Men i takt med fackens maktkonsolidering och samförståndspolitik försköts även synen på staten. Förhållandet till nationen kom tidigt att skapa spänningar inom arbetarrörelsen, en idékonflikt som hamnat i skymundan men som under ytan pågår än idag. Det hette att arbetarklassen inte hade något fosterland (Jansson i

Fronesis 2010: 253), men under nittonhundralets första hälft utvecklades den socialdemokratiska välfärdsstaten trots allt till ett nationellt avgränsat projekt.

Spänningarna mellan nation och klass, pragmatism och radikalism har alltid präglat arbetarrörelsen, men hamnade alltmer i skymundan i takt med arbetarrörelsernas tilltagande makt och politiska framgångar på den nationella arenan. Men i en internationell ekonomi med tilltagande global konkurrens, där länder står inför en ständig dragkamp om jobb och investeringar, ställs frågan åter på sin spets.

3.2 Politikens förändrade förutsättningar

3.2.1 Inbäddad kapitalism och facklig dominans

Efterkrigstidens utveckling karaktäriserades av en maktförskjutning från kapitalintressen till statliga och demokratiska institutioner. Riskerna med en otyglad kapitalism och fria marknadskrafter hade blivit alltför påtagliga med det politiska, ekonomiska och sociala kaos som drabbade (väst)världen under tjugooch trettioalet. Sociologen Karl Polanyi menade att den sociala misären bäddade för de totalitära krafternas maktövertagande och följaktligen andra världskrigets utbrott. Polanyi menade i *Den stora omdaning* (2004 [1944]) att kapitalismen i stället skulle bäddas in i, och ekonomin regleras av, demokratiska institutioner, fackföreningar och en stark stat där marknaden underordnades samhälleliga intressen. Så skedde, inte bara i det socialdemokratiska Norden. I efterkrigstidens USA, Storbritannien och Kanada, liksom i det kristdemokratiskt präglade Kontinentaleuropa, bäddades kapitalismen in i välfärdsstater av olika slag. Även i de nya självständiga staterna i Afrika, Asien och Sydamerika utvecklades politiska modeller med stark statlig reglering, ibland benämnda *developmental states* (jmf. Hayashi, 2010; Klein, 2007), som i olika former byggde på en stark offentlig sektor, en reglerad marknad, protektionism och ett stort offentligt ägande. Den internationella ekonomin och handeln kom under efterkrigstiden att regleras genom Bretton Woods-avtalet. Det resulterade i bildandet av både IMF (Internationella Valutafonden) och Världsbanken. Systemet kom att befästa den amerikanska hegemonin men innebar samtidigt ett starkt nationellt självbestämmande och möjliggjorde därför det socialdemokratiska välfärdsbygget (Steger 2009, s. 39). I Sverige kunde känsliga sektorer skyddas och en stark nationell industri byggas upp med hjälp av statsunderstöd, skyddstullar och subventioner. Den nationella kontrollen över finansmarknaderna, utlåningen och med fasta växelkurser gav politiken makt över ekonomin och möjliggjorde målet om full sysselsättning. Kontrollen över kapitalflödena gjorde det svårare för företag att flytta produktion och ökade möjligheterna att beskatta kapital och företag. Den fulla sysselsättningen gav löntagarna en stark strukturell och

organisatorisk makt, reallönerna steg kraftigt och fackföreningarna kunde öka sitt politiska och ekonomiska inflytande tack vare hög tillväxttakt och en låg arbetslöshet. Kapitalismen kunde bäddas in i en stark stat och dess negativa effekter dämpas. Staten kunde styra kapitalet, inte tvärt om. I den socialdemokratiska staten skulle, med Sheri Bermans ord, ”kapitalismen [...] underordnas mål som social stabilitet och solidaritet, snarare än tvärtom” (Berman 2018). Det var i detta politiska klimat som den västeuropeiska fackföreningsrörelsen kom att formas. I Sverige utgör Saltsjöbadsavtalet den avgörande vändpunkten för relationerna på den svenska arbetsmarknaden. Handslaget mellan fack och arbetsgivare innebar att näringslivet och kapitalägarna kunde undanröja hoten mot den fria företagsamheten, den privata äganderätten och skyddet av egendom mot att facken garanterades politiskt inflytande och en betydligt större del av det växande välståndet (Hyman & Gumbrell MacCormick 2013, s. 36). I takt med att den svenska modellen konsoliderades stärkte LO sitt inflytande över politiken och institutionaliserades alltmer som en politisk maktfaktor. Relationen mellan stat, näringsliv och fackföreningar förändrades – sakta tvinnades lojaliteter och intressen samman. Richard Hyman konstaterar att den europeiska fackföreningsrörelsens lojalitet försköts från klass till nation (Hyman & Gumbrell MacCormick 2013, s. 478). I och med bygget av välfärdsstaten kom nationalstaten att utgöra den centrala arenan för den fackliga kampen och den socialdemokratiska politiken. Den internationella kampen hamnade i skymundan och klasskampen bleknade till förmån för samförståndsandan och det nationella välfärdsprojektet.

3.2.2 Globalisering och marknadens frikoppling¹

I spåren av sjuttioalets oljekriser uppstod ett politiskt utrymme för nya politiska idéer. Från Bretton Woods reglerade kapitalism med stark statlig kontroll trädde man nu in i en ny era vägled av de neoklassiska teorierna där avreglering, minskad statlig kontroll och fri marknad var ledstjärnorna. Denna nyliberala våg kom att förändra politikens förutsättningar och skaka fackföreningsrörelsen i grunden (Steger 2009, s. 40-41). Den globaliseringsagenda som dominerat ekonomin, politiken och de internationella institutionerna (IMF, WTO och Världsbanken) sedan åttiotalet bygger på en uppsättning nyliberala idéer som sammanfattas i begreppet Washington Consensus (Munck 2007, s. 11). Med detta menas i korthet att varu- och tjänstemarknader ska liberaliseras, internationella marknader expandera, kontroller och regleringar av finansiella flöden tas bort, staternas makt och åtagande ska minska genom privatiseringar av statligt ägda företag och offentliga verksamheter, ett kraftigt reducerat statligt åtagande,

---

¹ Begreppet är lånat av Polanyi men saknar vedertagen översättning på svenska. ”Marknadens

minskade sociala utgifter, kraftiga skattesänkningar, strikt penningpolitik för att kontrollera inflationen och begränsningar i fackföreningarnas makt (Steger 2009, s. 42). Den nyliberala omstruktureringen har implementerats såväl frivilligt – rent av i vild entusiasm – som under tvång och repression. I länder som Chile, Argentina och Brasilien med flera krävdes militärt våld för att kuva fackföreningsrörelserna och avreglera ekonomierna (Atzeni & Ghigliani 2014); Klein 2007). I många utvecklingsländer utnyttjades skuldskrisen som bräckjärn för att, i utbyte mot nödlån från IMF och Världsbanken, kräva avregleringar, handelsliberaliseringar och privatiseringar i de krisande länderna i Latinamerika, Afrika och Asien.

3.2.3 Försvagningen av fackföreningsrörelsen

Resultatet av den nyliberala utvecklingen sedan 1980-talet har i grunden förändrat de globala ekonomiska strukturerna och sociala relationerna. Globaliseringen av ekonomin har inneburit en markant maktförskjutning till kapitalets och företagens fördel (Lennart Schön i Giddens 2003, s. 10) och såväl statens som fackföreningarnas makt har avsevärt försvagats. Produktionens mobilitet gör att fackliga krav kan leda till att produktionen flyttar och driver således på en utveckling mot lägre standarder gällande arbetsrätt och löner. I den globala Syd illustrerar de ekonomiska frizonerna den yttersta effekten av den globala konkurrensens kapplöpning mot botten. Begreppet betecknar områden som med minimala rättigheter och billiga produktionskostnader syftar till att locka investeringar, ofta i auktoritära stater där fackföreningar är förbjudna eller förtryckta. Även i Västeuropa har en tidigare homogen arbetarklass, med trygga anställningar och stark organisationsgrad splittrats och prekariserats. Guy Standing (2013) beskriver hur kraven på flexibilisering och uppluckrad anställningstrygghet har inneburit att arbetarkollektivet fragmenterats, arbetsmarknadens problem individualiserats och att förutsättningarna för facklig organisering därmed försvagats. Löntagarnas strukturella makt har under en längre period minskat i takt med att reallöneutvecklingen halkar efter produktivitetssökningarna (ILO 2014). Det betyder att löntagarna får en allt mindre del av den växande kakan, en trend som är särskilt stark i OECD-länderna.

Den fackliga organisationsgraden har sjunkit dramatiskt i ett internationellt perspektiv. Sedan 1980 har andelen fackligt anslutna löntagare halverats i Österrike, Storbritannien, Tyskland, Nederländerna, Frankrike och USA (Kjellberg 2013, s. 50). I Polen, Lettland, Turkiet och Australien har samma halvering skett sedan 1995, medan det i Ungern, Slovakien och Filippinerna har gått ännu snabbare. I Turkiet, kandidatland till EU, har organisationsgraden sjunkit från 34 till 6 procent (Kjellberg 2013, s. 48-54). I den globala Syd är situationen annorlunda. Facklig organisering försvåras radikalt av den låga andelen formella jobb och anställningar. De flesta är sysselsatta i informell sektor som karaktäriseras av otrygghet, tidsbegränsade anställningar och avsaknad av socialförsäkringar vilket i sin tur hänger samman med svag facklig organisering och således en svag maktställning för löntagarna på

arbetsmarknaden. Samtidigt konstaterar världsfacket ITUC, International Trade Union Confederation (ITUC 2018), att kränkningarna av fackliga rättigheter ökar i världen. I deras rapport från 2018 som studerat situationen i 142 länder konstateras att över 80 procent av världens befolkning lever i länder där arbetares rättigheter att strejka och sluta kollektivavtal kränks, och där antalet länder där fackföreningsmedlemmar riskerar massarresteringar för sin verksamhet har ökat dramatiskt. Att fackliga rättigheter kränks är regel snarare än undantag. De förutsättningar som råder för fackföreningar och arbetare i världen av idag är således radikalt annorlunda de förutsättningar som präglade Sverige och västvärlden under efterkrigstiden. För den överväldigande majoriteten av världens befolkning är anställningstrygghet, a-kassa och omställningspolitik således snarast en avlägsen utopi.

4 Teoretisk kontext

4.1 Forskningsöversikt

4.1.1 Fackföreningsrörelsen inför globaliseringen – Ett akademiskt perspektiv

Den strukturella försvagning som drabbat fackföreningsrörelsen till följd av nyliberala krisåtgärder, antifacklig politik och dalande medlemstal har triggat en diskussion inom såväl den fackliga som den akademiska världen om hur fackföreningsrörelserna kan och bör hantera utmaningarna. I konfrontation med nya realiteter, förändrade ekonomiska strukturer och maktförhållanden i den globala politiken, har fackföreningsrörelser världen över tvingats ompröva sina omvärldsanalyser, strategier och organisationsformer. Intresset har resulterat i en växande litteratur och forskning i frågor om fackföreningarnas roll och förutsättningar i den moderna och globaliserade ekonomin.

I den svenska kontexten har ett antal bidrag gjorts i syfte att belysa fackens utmaningar i globaliseringens tid. I synnerhet bör nämnas Adrienne Sörboms arbete om internationalismen inom Socialdemokraterna och LO, som utgjort en viktig inspirations- och kunskapskälla med sin bok *Politikens gränser*. Sörbom undersöker den svenska socialdemokratin, diskrepansen mellan idéer och praktik och arbetarrörelsens svårigheter att föreställa sig och realisera en globaliserad politik.

I det följande avsnittet ämnar jag ge en översiktlig bild av hur fackföreningsrörelser har studerats i andra länder, mot bakgrund av de senaste decenniernas globalisering. Genom att redogöra för ett antal forskningsbidrag identifierar jag de centrala ideologiska aspekterna och utgångspunkterna som genomsyrar både den fackliga retoriken och de fackliga strategier som studerats. Därmed fyller avsnittet två syften: Att placera studien i en akademisk kontext, samt att redogöra för den forskning på vilken det följande analytiska ramverket är baserat.

4.1.2 Labour union revitalization

Ett flertal aktuella studier har undersökt överlevnads- och anpassningsstrategier hos främst västerländska, traditionella fackföreningar i spåren av globaliseringens utmaningar. I *Varieties of Unionism* identifierar John Kelly och Carola Frege (et

al) - utifrån sina fallstudier av fackföreningsrörelser i Västeuropa - sex dominerande strategier för att hantera nyliberalismen och den globala konkurrensen. Strategierna benämner de *facklig organisering, (intern) omstrukturering, sociala partnerskap, politisk aktion, koalitionsbyggande* samt *internationellt samarbete* (Kelly & Frege 2017: 183-184). Även Rebecca Gumbrell-McCormick & Richard Hyman presenterar i *Trade Unions in Western Europe: Hard Times, Hard Choices* ett antal strategier utifrån sina studier i tio västeuropeiska länder. De beskriver ett antal olika organisatoriska strategier för att kunna hantera de nya förutsättningarna, det vill säga hur de internt organiserar sina verksamheter, men också hur de engagerar sig i politiska och fackliga samarbeten nationellt och internationellt. En ideologisk anpassning till nyliberala samhällsstrukturer och diskurser återspeglas på så vis i själva organisationsformerna. Ett exempel är så kallad business unionism som syftar till att omorganisera fackföreningarnas verksamhet till den moderna arbetsmarknadens krav på flexibilitet och individualism. De beskriver exempelvis hur västeuropeiska fackföreningar koloniserar av marknaden, deras verksamhet varufieras och att fack och arbetare förvandlas till service och konsumenter (ibid 2013:153). Internationellt fackligt samarbete är en annan aspekt av omorganisering som strategi. Såväl Gumbrell-McCormick och Hyman som Kelly och Frege konstaterar att fackföreningsrörelserna ger uttryck för ett allt större behov av internationellt samarbete för att möta globala utmaningar. Kelly och Frege beskriver det internationella arbetet drivs på såväl global som europeisk, sektoriell nivå. Men de visar samtidigt på de fackliga samarbetenas tydliga begränsningar i egenskap av nationella rörelser. De ger en bild av den fackliga internationalismen som just *internationell* samverkan mellan nationellt förankrade fackföreningar. Det internationella samarbetet beskrivs som en organisatorisk anpassningsmetod, som en nationell överlevnadsstrategi, snarare än en ideologiskt motiverad internationalism.

En annan dominerande strategi bland västeuropeiska fackföreningar kallas sociala partnerskap. Gumbrell-McCormick och Hyman beskriver hur strategin under nittioalet fick spridning som en krisåtgärd i syfte att stärka den nationella konkurrenskraften för att rädda inhemska jobb och industrier. I *International Handbook for Labour Unions* beskriver Heiner Dribbuschs och Torsten Schultens hur de tyska facken enligt denna logik accepterade lönebegränsningar (Ibid: 155) i utbyte mot statliga investeringar i infrastruktur och utbildning, vilket varit centrala beståndsdelar i en strategi för att öka näringslivets konkurrenskraft och export. Sociala partnerskapen går ut på att anpassa sig till rådande förhållande och kan betraktas som en resignation inför det näringslivets intressen, samt en anpassning till den nyliberala diskursen, uppbyggd kring begrepp som konkurrenskraft och marknadsanpassning (Dribbusch - Schulten 2009: 159-160).

Strategierna ovan kan ses som överlevnadsstrategier, men de kan även förstås som en effekt av fackföreningarnas institutionaliserade roll, där ansvaret för nationen väger tungt. I *Varieties of Unionism* beskriver Kelly och Frege (et al) hur fackföreningsrörelsen fått en dubbel funktion i det moderna samhället. Å ena sidan har fackföreningarna, i synnerhet i de samförståndsorienterade ekonomierna (såsom de skandinaviska och den tyska), fått en samhällsbärande roll och fyller en

viktig funktion på arbetsmarknaden och i den moderna marknadsekonomin. Å andra sidan menar de att fackföreningarna är centrala för demokratin i deras roll som kanal för medborgerligt engagemang och inflytande, och således som rörelse för demokrati, jämlikhet och omfördelning mot bakgrund av den nyliberala globaliseringens effekter. (Kelly & Frege, 2007, s. 181-182) (Behrens, Hamann & Hurd 2017, s. 15-17). På så vis betonar de fackföreningarnas regulativa och administrativa roll inom det kapitalistiska systemet snarare än dess transformativa roll.

Dessa forskningsbidrag ger en värdefull bild av den realpolitiska och ideologiska kontext inom vilken den moderna fackföreningsrörelsen verkar, samt vilka strategier som har prövats för att anpassa sig till denna.

4.1.3 Facklig ideologi – Mellan motstånd och anpassning

Det finns ett antal exempel på försök att undersöka och förstå fackföreningarnas politiska utveckling och strategier i ideologiska termer. Hur fackföreningsrörelsen förhåller sig till och hanterar globaliseringen, vilka möjliga lösningar och strategier som står till förfogande, beror i grund och botten på deras ideologiska utgångspunkter och deras analys av globaliseringen. Paul Bowles konstaterar att ”hur olika former av respons och motstånd sätts samman, beror på hur ’globalisering’ analyseras och förstås”. (Bowles 2010, s. 14).

I *International Handbook for Labour Unions* gör Gregor Gall, Richard Hurd och Adrian Wilksinsons ett försök att utifrån fallstudier av tyska, argentinska, australiensiska, brittiska, kinesiska, franska och indiska fackföreningars hantering av globaliseringen begreppsliggöra fackliga strategier utifrån strategiernas underliggande idéer. De identifierar fyra ideologiska strömningar: En nyliberal respektive socialliberal anpassningsstrategi, och socialdemokratiskt respektive socialistiskt motstånd (Gull, Hurd & Wilkinson 2009, s. 4). I grund och botten handlar det om två olika förhållningssätt till nyliberalismen: anpassning respektive motstånd.

Anpassningsstrategierna förhåller sig till, och agerar utifrån, det nyliberala paradigmet genom att acceptera de grundläggande nyliberala teoriernas antaganden om handel och välstånd, enligt vilka globaliseringen är en positiv och progressiv kraft. Fackliga strategier begränsas till att hantera en irreversibel utveckling och anpassa sig efter de nya förutsättningarna. Problem och kritik mot globaliseringen formuleras inom ramen för de nyliberala tankeramarna, motstånd sker således inom systemet.

Motståndsstrategier däremot, menar författarna, utgår från ett kritiskt maktperspektiv och en kritisk analys av globaliseringen som antas ske på företagets och kapitalets villkor på bekostnad av löntagares makt och välstånd. I stället för att anpassa samhället, arbetsmarknaden och fackföreningsrörelsen till en i kritikernas ögon ogynnsam utveckling syftar de fackliga strategierna till att förändra globaliseringens dynamiker och funktionssätt.

Kategoriseringen fångar en central konfliktlinje i fackföreningarnas olika förståelser och hantering av globaliseringen. Skalan fångar särskilt högervänsterdimensionen i den ekonomiska politiken och den grundläggande uppdelningen mellan motstånd och anpassning. Men dess fokus begränsas till ett nationellt perspektiv och fångar således inte den för uppsatsen centrala problematiken: Förhållandet mellan den globaliserade ekonomin och nationella fackföreningsrörelsen. Den behöver således kompletteras med en ytterligare dimension.

4.1.4 New Labour Internationalism – Nationen kontra internationalismen

Under åren kring millennieskiftet skedde en förskjutning i globaliseringsdiskursen. 1994 trädde frihandelsavtalet NAFTA (North American Free Trade Agreement) i kraft och 1995 bildades WTO, två förment apolitiska händelser som dock innehöll politiskt sprängstoff och väckte en slumrande vänsterrörelse till liv. Globaliseringsdebatten tog fart över hela världen och proteströrelser mot vad som sågs som en institutionalisering av den nyliberala agendan utlöstes runt om i världen. Proteströrelserna sågs som en enande faktor för sociala och fackliga rörelser över nationsgränser. För forskare och aktivister som sökte en potentiell motkraft till kapitalets tilltagande makt framstod fackföreningsrörelsen som en central politisk aktör med potential att väcka liv i en splittrad och slumrande arbetarrörelse. Peter Waterman och Ronaldo Munck är två förgrundsgestalter inom forskningen om fackföreningsrörelser och globalisering. De utgår från en kritisk analys av den globala politiska ekonomin som hämtar näring ur såväl Marx som Polanyis kritik av kapitalismen (Schiller 2013, s. 259; Burgmann 2016). Mot bakgrund av de fackliga rörelsernas nedgång och globaliseringen av ekonomin riktar de blickarna bort från USA och Västeuropa i sökandet efter nya former för facklig organisering.

Två fenomen som refererar till dessa alternativa modeller och former för facklig organisering och strategier som bryter med den traditionella västeuropeiska modellen för organisering av arbetare benämns Social Movement Unionism (SMU) och New Labour Internationalism (NLI). Idén är att bilda allianser mellan arbetare och övriga sociala rörelser och engagera sig i den breda kampen för mänskliga rättigheter, global rättvisa och demokrati (Se Burgmann 2016, s. 24). Denna typ av organisering har framför allt vuxit i det globala Syd och de så kallade tillväxtländerna (Sydafrika, Brasilien, Sydkorea, Indien m.fl.) där fackföreningarna intagit en central roll i kampen för demokrati och mänskliga rättigheter. Fokus ligger på den gränsöverskridande kampen och ambitionen att upprätta den globala arbetarklassens gemensamma intresse och solidaritet för att skapa en motvikt till det globala kapitalets makt. De pekar således tydligt ut förhållandet till nationen och söker strategier för internationalistiska fackliga strategier. Uppsatsen knyter därför an till denna litteratur i sitt syfte att reda ut de ideologiska förutsättningarna för facklig internationalism i en svensk kontext.

NLI har ett normativt och konstruktivt syfte i sökandet efter fackliga strategier och former för ett internationellt motstånd mot den globala kapitalismen. I kontrast till den gamla devisen ”tänk globalt, agera lokalt” söker man globala eller transnationella samarbeten och strategier för att förmå möta de alltmer globaliserade motkrafterna i form av multinationella bolag och kapitalintressen. NLI identifierar några värdefulla aspekter som förklarar fackföreningsrörelsens agerande på den internationella agerande. De pekar på fackföreningarnas motsägelsefulla roll som å ena sidan nationellt ansvarstagande och samhällsbärande institution och å andra sidan som motkraft till den nyliberalismen. Rob Lambert menar att det största hindret mot en genuint global fackföreningsrörelse är de fackliga organisationernas nationella förankring. Han skriver att ”övergången till en global facklig rörelse kringgärdas av stora hinder, varav de nationella institutionella ramarna utgör de mest påtagliga” [egen översättning] (Lambert 2014, s. 120). Det finns således en fundamental motsättning mellan en nationell anpassningspolitik och en genuin internationalism (jmf. Munck 2007; Lindberg 2014; Lambert & Webster 2002; Lambert 2014; Waterman & Wills 2002; Waterman 2002; Ciccaglione & Strickner 2014; Bieler 2014; Bieler, Hilary & Lindberg 2014). Argumentationen bygger på antagandet om den ekonomiska globaliseringens ojämlika natur. Andreas Bieler, John Hilary och Ingemar Lindberg menar i *Trade Unions, 'Free Trade', and the Problem of Transnational Solidarity: An Introduction* (2014) att medan fackföreningarna i det industrialiserade Nord upplevt frihandeln som en win/win-situation så har arbetarrörelserna i det globala Syd upplevt avindustrialisering och arbetslöshet, vilket lett till att själva basen för en global intressegemenskap facken emellan eroderas av den globala kapitalismens utbredning och fördjupning som leder till ökad konkurrens mellan länder och arbetare (Lindberg 2014). Andreas Bieler och Adam David Morton (2014) beskriver hur frihandeln förstärker ett ojämlikt ekonomiskt utbyte och cementerar den globala maktordningen av över- och underordning. Genom att integrera mindre utvecklade länder i ojämlika handelsrelationer där industrier i utvecklingsländer konkurreras ut av import från det industriländerna. Moderna frihandelsavtal kan ses som en förlängning av imperialistiska och merkantilistiska handelsmönster och ett sätt för Väst att expandera exportmarknader och cementera sina privilegierade positioner i världsekonomin. Arbetarklassens beroende av kapitalets förmåga att skapa arbeten leder till att arbetarklassen i den globala ekonomins centrum bygger en intressegemenskap med kapitalintressena som bygger sitt välstånd på bekostnad av arbetarklassen i periferin. Utifrån samma logik menar Ingemar Lindberg att kapitalismen medför två centrala motsättningar som fackföreningsrörelsen måste hantera: konflikten mellan arbete och kapital å ena sidan, å andra sidan konflikten mellan fackföreningarna i det globala Nord respektive Syd vars intressen åtskiljs.

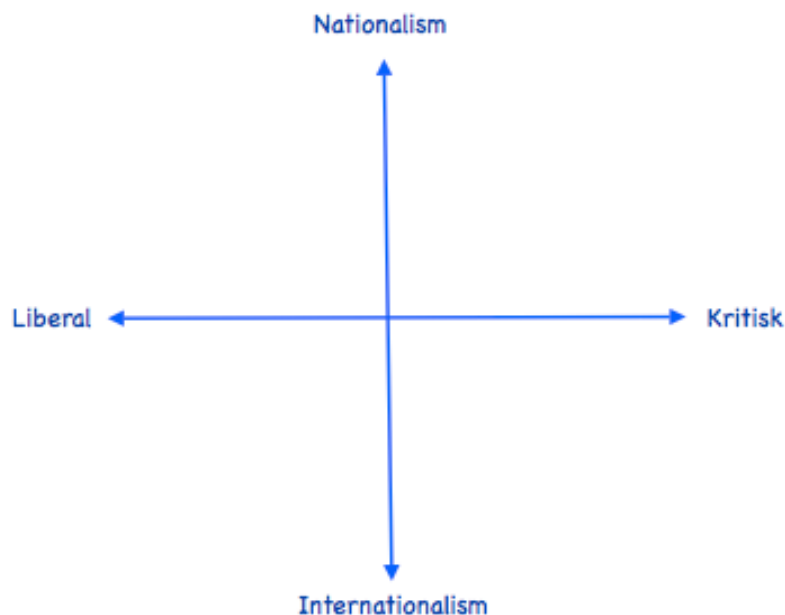
Han skriver att den globala arbetarrörelsen verkar i en världsordning som inte bara är kapitalistisk utan också imperialistisk (Lindberg 2005, s. 57) och pekar således ut en syn på facklig internationalism som i hög grad förnekar kompatibiliteten mellan kapitalism och internationalism. Vi ser hur relationen till nationen respektive kapitalismen ger upphov till ett antal olika ideologiska utgångspunkter vilka framgent utkristalliseras till ett analytiskt ramverk.

Studierna inom Labour Union Revitalization och NLI ger en bred förståelse för hur fackföreningsrörelsens förhållande till globaliseringen, nyliberalismen och den egna rörelsens nedgång kan förstås och studeras. Litteraturen som refereras ovan lyfter centrala infallsvinklar och aspekter som jag menar kompletterar varandra. Medan Labour Union Revitalization-studier har ett större fokus på traditionella industriländer och ekonomiska aspekter, fokuserar NLI i högre grad på internationalism och alternativa strategier utifrån utvecklingsländernas perspektiv. I skärningspunkten mellan dessa skolor finner vi just de målkonflikter som uppstår i krocken mellan de nationella fackliga strategierna och den internationalism som NLI lyfter. Min ambition är att lyfta fackens ideologi och strategi utifrån båda dessa perspektiv: Förhållandet till kapitalismen (den ekonomiska aspekten) respektive förhållandet till nationen och därmed bidra till forskningen om fackföreningars förståelse, och hantering, av globaliseringen.

5 Analytiskt ramverk

I följande avsnitt utvecklar jag utifrån föregående slutsatser ett analytiskt ramverk vars syfte är att strukturera analysen och identifiera de centrala ideologiska utgångspunkterna. Utifrån två ideologiska dimensioner konstrueras fyra renodlade idealtyper på en teoretisk och abstrakt nivå utifrån vilka materialet kan analyseras, tolkas och ges en vidare mening. Utifrån tidigare forskning och försök att förstå och kategorisera fackföreningsrörelsens förhållningssätt till globaliseringen identifierar jag två ideologiska dimensioner som är centrala för hur fackföreningar förstår och hanterar den ekonomiska globaliseringen. Syftet är att på en högre abstraktionsnivå renodla fyra idealtyper som jag menar fångar de centrala ideologiska utgångspunkterna som styr fackföreningarnas analyser av den globala ekonomin, och som följaktligen har en avgörande betydelse för vilken typ av facklig internationalism som förespråkas och praktiseras.

Den första dimensionen löper längs en vertikal axel och ämnar klargöra förhållandet till nationen. Det handlar om politikens primära subjekt: Vilken normativ utgångspunkt som fackföreningsrörelsen formulerar sin politik och sin analys av globaliseringen ifrån, samt vad som utgör den primära arenan för den fackliga kampen, hur intressen formas och politikens *vi* och *de* avgränsas. Kortfattat handlar det om spänningen mellan det nationella och internationalistiska intresset inom fackföreningsrörelsen. Den *andra* dimensionen rör sig längs en horisontell axel och rör den ekonomiskpolitiska analysen. Här kan två kontrasterande poler identifieras: En optimistisk/liberal och en kritisk/marxistisk. Axeln speglar därför två renodlade förhållningssätt till det dominerande nyliberala paradigmet: anpassning respektive motstånd. Det bör poängteras att det faktum att en organisation, ett parti eller ett fackförbund i högre utsträckning förhåller sig till en liberal analys inte betyder att de *är* liberala. Det handlar snarare om att dess analys av den globala ekonomin begränsas och i hög grad styrs av den liberala diskursens ramar. Såväl det liberala som det nationella perspektivet kan ses som dominerande paradigmen, vars politiska uttryck är tydliga och konkreta i det att de präglar våra samhällen och synsätt. De kan på så vis lättare definieras än deras motpoler. Både det kritiska och kosmopolitiska perspektivet är svåra att precisera och definieras snarare utifrån vad de *inte* är än vad de är – som antiteser till rådande paradigmen.

5.1.1 Metodologisk nationalism

Trots att den nationella politiken ofta styrs av processer och beslut utanför de nationella politiska arenorna har vi svårt att föreställa oss hur politiken skulle kunna organiseras utifrån en annan modell. Nationalstaten utgör den primära referenspunkten för vårt sätt att tänka politik. Detta underliggande antagande och ontologiska utgångspunkt kan benämnas metodologisk nationalism (Wimmer & Schiller 2003). Nationalstaten ses som den självklara utgångspunkten i det politiska och samhällliga medvetandet (Beck 2005, s. 60). Ulrich Beck beskriver det i termer av en nationell blick, utifrån vilken nationalstaten ”skapar och kontrollerar samhälls-containern” (ibid). Mot idealen om internationalism och kosmopolitism står således ett nationalistiskt paradig, djupt förankrat i vårt sätt att både tänka och praktisera politik.

Den metodologiska nationalismen får inte förväxlas med den ideologiska nationalismen. Även icke-nationalister i politisk mening förhåller sig normalt sätt inom den metodologiska nationalismens tankerammar och paradig. Snarare än en politisk ideologi bör den ses som en ontologisk utgångspunkt som sätter ramarna för vårt sätt att förstå världen.

Den metodologiska nationalismen styr även vårt sätt att organisera politiken på global nivå. Utifrån en nationalstatscentrerad utgångspunkt blir det naturliga sättet att organisera den internationella politiken olika former för *mellanstatligt* samarbete. Den internationella politiken åsyftar just den mellanstatliga karaktären där nationalstaten utgör de primära subjekten. De enskilda staterna utgör således grunden för politiken även på global nivå. Man kan därför säga att den internationella förutsätter den nationella (Beck 2005, s. 59). Utifrån denna utgångspunkt bör exempelvis WTO, IMF och Världsbanken, som

ofta får förkroppsliga globaliseringen, i första hand ses som just internationella organisationer trots sina globala perspektiv. De ämnar således inte skapa politiska strukturer *bortom nationalstaterna* utifrån ett globalt eller kosmopolitiskt snitt, utan utgår från det nationalstatliga paradigmet (Beck 2005, s. 59). Det handlar inte bara om en organisatorisk aspekt, att det är en praktisk lösning givet nationalstaternas legitimitet som politisk aktör, utan den internationella formen för global politik strukturerar också vårt sätt att fördela representation och lojalitet. I ett internationellt samarbete är den grundläggande principen att varje aktör ytterst representerar sina medborgare. Trots att ett internationellt samarbete syftar till att lösa gränsöverskridande problem, låt säga klimatkrisen, så vägleds respektive aktörs agerande utifrån ett ansvar inför de egna medborgarna. I de internationella politiska organen och samarbetsorganisationerna är det stater snarare än partier som representeras. När den internationella politiken blir ett forum för statsintressen förhindras att begränsas möjligheterna för en vital global politik med gränsöverskridande intressen, koalitionsbyggande och politiskt agerande (Sörbom 2012, s. 49-51). Harrod och O'Brien menar att "man pratar om den internationella fackrörelsen, men egentligen är det inte en enad rörelse, utan snarare olika rörelser som försöker koordinera sig, men som är nationella i sin organisation och sitt tänkande" [egen översättning] (Harrod & O'Brien, 2003, s. 5).

5.1.2 Internationalism: den kosmopolitiska blicken

Den metodologiska nationalismens motsats kan beskrivas med Becks begrepp *den kosmopolitiska blicken*. I kontrast till den metodologiska nationalismen innebär kosmopolitismen "en möjlighet till varseblivnings- och erfarenhetshorisont hos en enda hel värld" (Beck 2005, s. 21). Den innebär att lojaliteter, intressen och empati bildas över nationalstaternas gränser. I en politisk institutionell kontext kan kosmopolitismen förstås som upprättandet av politiska strukturer som inte utgår från nationella intressen, tillhörigheter och lojaliteter. I den liberala idétraditionen är kosmopolitismen nära förknippad med idéerna om universella värden och mänskliga rättigheter. I en modern liberal diskurs står den kosmopolitiska visionen i konflikt med nationalismen. Konflikten beskrivs i termer av modernitet och utveckling kontra traditionalism och bakåtsträvande. Begreppet kosmopolitism kan härledas ur en liberal idétradition, men dess ontologiska utgångspunkt kan även beteckna den internationalistiska strävan som inom den socialistiskt präglade arbetarrörelsen: Förmågan att se bortom nationalstaten som politiskt subjekt och arena. I fokus för den internationalistiska marxismen stod, i kontrast till den liberala kosmopolitismen, den internationella klasskampen. Men även marxistiska internationalismen kan emellertid härledas till en i analytiskt hänseende kosmopolitisk utgångspunkt i den mån rörelsen formulerade den politiska kampen i termer av en gränsöverskridande konflikt mellan arbete och kapital.

I *Politikens gränser* (2009) uppmärksammar Adrienne Sörbom avsaknaden av denna typ av gränsöverskridande politiska strukturer och talar om

den långsamma globaliseringen. Sörbom menar att medan ekonomi, teknologi och kommunikation globaliserats i en rasande takt och spränger de nationella gränserna, har globala strukturer och arenor för politik ännu inte utvecklats (Sörbom 2009, s. 9-18). Som Zygmunt Bauman konstaterade: ”Politiken har blivit impotent eftersom den förblivit nationell - medan det mesta som påverkar våra liv har blivit globala” (Bauman citerad i Sörbom 2012, s. 13). I de internationella politiska organen och samarbetsorganisationerna är det stater snarare än partier som representeras. När den internationella politiken blir ett forum för statsintressen begränsas möjligheterna för en vital global politik med gränsöverskridande intressen, koalitionsbyggande och politiskt agerande (Sörbom 2012, s. 49-51).

5.1.3 Den liberala analysen

Det grundläggande antagandet bakom frihandel är att en fri marknad frigör ekonomisk potential och skapar välstånd. Det kan beskrivas som ett one size fits all-system där samma ekonomiska modell antas passa alla. Om alla anpassar sig till ett globalt liberaliserat världshandelssystem åstadkoms ett plussummespel – ett ömsesidigt gynnande system som alla tjänar på i längden. Det bästa sättet att bidra till en global utveckling är enligt detta synsätt därför att skapa förutsättningar för alla länder att delta i den globala ekonomin. Liberalisering av varu-, tjänste- och (inte minst) finansmarknader antas leda till ett ökat inflöde av utländska investeringar till mindre utvecklade länder som då får tillgång till kapital och teknologier som gör det möjligt att modernisera ekonomin och påskynda en industrialisering. Inte minst i utvecklingsländer föreslås att land-, vatten- och naturresurser ska privatiseras för att effektivisera resursutnyttjandet. Strategin är att lokala ekonomier ska anpassas till den globala marknaden och att produktionen ska styras om till exportmarknaden. På så vis kan handeln med omvärlden öka och landets välstånd växa. Global konkurrens ses som en progressiv kraft som leder till att produktionen förbättras och effektiviseras, att länder ställer om sin produktion så att dess komparativa fördelar maximeras. De totala produktionskostnaderna kan då minska och det totala välståndet i världen öka. Konkurrens är därför positiv och driver utvecklingen framåt. En analys av globaliseringen som bygger på tron om att den i det långa loppet gynnar alla och likt tidvattnet lyfter alla båtar får därför specifika implikationer för hur en politik för internationell solidaritet bör formuleras. I en ekonomi där alla kan vara vinnare finns inga inbyggda målkonflikter. Metoder och strategier handlar i stället om att anpassa alla aktörer och länder till att rida på vågen.

5.1.4 Den kritiska analysen

I den andra änden av spektret finner vi den kritiska analysen. Som en kritik mot kapitalismen och de nyliberala idéerna förnekas antagandet om att en global kapitalism, avreglerad världshandel och global konkurrens gynnar alla länder. Två

centrala utgångspunkter för globaliseringskritiken är *makt* och *klass*. I stället för att se globaliseringen som en apolitisk utveckling driven av teknik och handel ses globaliseringen som en agenda för att öka näringslivets, det globala kapitalets makt och möjligheter till expansion. Globaliseringen implicerar således en klasskonflikt mellan det globala kapitalet och å ena sidan staterna och å andra sidan de nationella arbetarkollektiven. Globalisering bör alltså förstås som i högsta grad politiska processer. Ett resultat av utvecklingen är i linje med kapitalismens logik att kapitalet söker sig dit det är mest lönsamt. Det driver ett race to the bottom vad gäller arbetsrättsliga villkor, demokratiska rättigheter, löner och miljöhänsyn.

En aspekt av globaliseringens maktförskjutning beskriver Saskia Sassen som avnationalisering (Sassen 2003). Det innebär att nationella regeringar, myndigheter och institutioner i större utsträckning måste kompromissa med utländska aktörer i sitt beslutsfattande. Kapitalets ökade mobilitet och utländska investeringars allt större betydelse för de nationella ekonomierna har bidragit till att regeringar känner sig tvungna att anpassa sig efter internationella investerare och bolag när de beslutar om finans- och penningpolitiska angelägenheter eller andra frågor som kan påverka *investeringsklimatet*. Medvetet eller omedvetet skiftar staters nationella agendor till att anpassa sig efter de nyliberala marknadsprinciperna. Den nationella politiken avnationaliseras. Fenomenet kan relateras till vad som ibland benämns "the chilling effect" (Eckersley 2004) och som refererar till att stater av rädsla för stämningar eller sanktioner avstår från (progressiv) lagstiftning. Om en nationell regering stiftar lagar som begränsar en marknad riskerar den att bryta handelsregler som regleras i internationella avtal. De kan då straffas med sanktioner och disciplinära åtgärder i internationella skiljedomstolar. Detta tenderar leda till att regeringar inför en självcensur i potentiellt känsliga frågor (ibid). Detta relaterar till vad den neogramscianske teoretikern Stephen Gill kallar nykonstitutionalism vilket hänvisar till hur frihandelsavtal – genom överlappande och överstatliga regelverk och skiljedomstolar – skapar en inlåsnings effekt där åtaganden om marknadsliberaliseringar och privatiseringar låses in i internationella avtal som av erfarenhet är närmast irreversibla och bortom direkt folklig kontroll (Opratko – Prausmüller 2011).

5.1.5 Fyra idealtyper - Ett analytiskt ramverk

De fyra ideologiska ståndpunkterna kan kombineras i en fyrfältare som ger fyra idealtyper, fyra olika utgångspunkter för fackligt agerande. Dessa kommer vägleda den följande analysen. Observera att idealtypen *nyliberal globalism* har liten relevans i det undersökta fallet och därför inte uppmärksammas vidare.

	Nationell	Global
Liberalt	Nationell anpassning	Nyliberal globalism
Kritiskt	Nationellt motstånd	Internationalistiskt motstånd

6 Analys

Såväl LO som IF Metall har en grunden positiv syn på den ekonomiska globaliseringen som tydligast tar sig uttryck i frihandelsavtal och en ökad global konkurrens. I ett litet, exportberoende land som Sverige, där exportindustrin står för nära 50 procent av BNP (Ekonomifakta), är enigheten stor om att internationell handel är av godo. Svenska löntagare är beroende av att det går bra för svensk industri och svenskt näringsliv. Det råder därför i det närmaste konsensus om att frihandel och öppenhet mot världen är både bra och nödvändigt för svenska löntagare och den svenska samhällsmodellens fortsatta utveckling. Men frågan är inte bara svart eller vit. Det finns fler nyanser i frågorna om handel och globalisering. Det är inte nödvändigtvis en fråga om öppenhet kontra slutenhet, frihandel kontra protektionism eller utveckling kontra stagnation. Den pågående globaliseringen och de senaste årens debatter om frihandeln har tvingat fackföreningsrörelsen att ta ställning och väckt en intern debatt och diskussion. Det har inneburit att motstridiga åsikter kommit upp till ytan och verklighetsbeskrivningar har stått emot varandra. Det har blottat spänningar inom fackföreningsrörelsen som inte bara handlar om hur Sverige bör ställa sig till frihandelsavtal som CETA och TTIP, utan grundar sig i skilda bilder av en den globala ekonomins dynamiker och funktionssätt och olika ideologiska utgångspunkter för vilka som bör omfattas av den fackliga kampen.

Analysens struktur följer av frågeställningarna. I analysens första del kartläggs således tre skilda perspektiv på globaliseringen som mynnar ut i den andra delen som där tre huvudsakliga förhållningssätt till de potentiella målkonflikterna identifieras och analyseras. Slutligen följer den sista delen som utifrån resultaten avser diskutera vad facklig internationalism är och kan vara.

6.1 Globalisering och frihandel – motstridiga analyser

Nedan presenteras en i facken dominerande förståelse av globaliseringen som kan beskrivas som *nationell anpassning*. Här beskrivs frihandel och öppenhet som en win/win-affär som på sikt ökar tillväxt, välfärd och skapar utveckling för inblandade parter. Men synsättet bygger på politikens förmåga att upprätthålla trygghetssystem vid strukturomvandlingar och fackens förmåga att förhandla fram kollektivavtal som garanterar en rättvis löneutveckling och fördelning av det

växande välståndet. Den positiva inställningen bygger således på nationella erfarenheter och utgår från ett nationellt perspektiv.

6.1.1 Den goda globaliseringen

Såväl LO som IF Metall utgår från en till synes grundmurad optimism inför globaliseringen och en tro om att den i slutändan gynnar alla. Den grundar sig i första hand på en tro om att ekonomisk globalisering inte bara är något nödvändigt, utan något i grunden bra, som skapar välstånd samt sociala och kulturella mervärden. IF Metall skriver att ”[e]n öppnare värld, där länder samarbetar, där människor möts över gränserna och lär känna varandra bidrar till demokratiutveckling, minskad fattigdom, fred och frihet. Fri och rättvis handel är här en viktig del. En öppen värld bidrar till bättre levnadsvillkor när hållbara jobb med goda villkor skapas“ (IF Metall Kongressprotokoll 2, 2017, s. 343). Frihandeln ses här snarast som en förutsättning för att lösa de stora globala problemen: Fattigdom, konflikter brott mot mänskliga rättigheter och bristen på demokrati.

”Den främsta fackliga ingången är att internationaliseringen av ekonomin, utbyte av nationsgränser, främst via handel tjänster produkter och arbetskraftens rörlighet. Det är allt. Det är positivt. Väldigt bra för den ekonomiska utvecklingen. Och utrymmet för att öka tillväxten. Och det är något väldigt bra i den mån man är tillräckligt stark att förhandla hem en bit av den kakan som får växa av globalisering” (Tjänsteman 1, LO).

Den liberala analysen bygger antagandet om att frihandel är nyckeln till global utveckling och på tron om att globaliseringens negativa effekter går att lindra inom ramen för systemet. Men denna idé uttrycks inte bara explicit, utan genomsyrar implicit själva sättet som globaliseringens risker och problem formuleras och beskrivs på.

6.1.2 Den progressiva konkurrensen

En central beståndsdel i den liberala analysen är synen på den internationella konkurrensen. IF Metall beskriver den konkurrens som frihandelskritiker och fackföreningar i många länder fruktar som en katalysator för utveckling och tillväxt som gagnar löntagare.

„En annan fördel med internationell handel är att ökad konkurrens från utländska producenter kan lösa upp konkurrensbegränsningar på en inhemsk marknad. Därmed ökar pressen på priser och kostnader. Det är till fördel för konsumenterna, men på kort sikt till nackdel för företagens ägare och de

anställda. Den ökade konkurrensen gör att ineffektiva företag slås ut eller struktureras om (IF Metall Rapport 1, 2006, s. 41).

Bilden bekräftas på såväl nationell som lokal nivå. IF Metall Blekinges ombudsman illustrerar den optimism som genomsyrar förbundet.

”IF Metall har aldrig varit motståndare till att saker och ting försvinner från Sverige. När det gäller enklare jobb för vi kan aldrig konkurrera lönemässigt sätt med Polen, Estland, Lettland, Litauen, Kina, eller what so ever vad det nu är, så kan vi se positivt på det. [...] Vi har alltid kommit igen. Vi har nya idéer. Nya saker. Vi konkurrerar med kvalitet och innovativa saker. Så negativa i den bemärkelsen är vi väl inte. Samtidigt som vi vet att det svider för stunden” (Ombudsman 1, IF Metall).

6.1.3 Globaliseringen som nödvändighet

Den liberala analysen präglas av en syn på globaliseringen som en ohejdbar kraft. Metaforen ger en bild av en utstakad väg, utan alternativ och återvändo. I Sverige grundar sig globaliseringsoptimismen på landets exportberoende. En ökad handel är en nödvändighet för ett fortsatt välstånd. Här återopas inte sällan den historiska utvecklingen som bevis för det framgångsrika receptet. IF Metalls dåvarande ordförande (och sedermera Sveriges statsminister) beskrev som följande, att “[v]årt lands resa från ett fattigt land till ett av världens rikaste länder handlar om globalisering. Den resan handlar om investeringar, produktion, sysselsättning, exportinkomster att fördela. Det är bra att fler får göra samma resa som Sverige” (Löfven, 2008). Även LO:s sittande ordförande Karl-Petter Thorwaldsson hänvisar till den frihandelsvänliga svenska arbetarrörelsen som ”bejakat strukturomvandlingar de senaste hundra åren” (LO Broschyr 2, 2016) och hävdade med emfas i sitt kongressanförande att “frihandel var något som arbetarrörelsen i Sverige drev igenom, i stort motstånd mot högern på den tiden”. De ville skydda sina marknader. Arbetarrörelsen ville att vi skulle söka oss ut med våra produkter på en världsmarknad” (Thorwaldsson 2016: s. 324).

Det blir här tydligt att globalisering och frihandel beskrivs som en fråga om *antingen eller*, som ett val mellan endast två alternativ, öppenhet eller slutenhet, antingen är man med eller så ställer man sig utanför. På frågan om hur globaliseringen ska mötas ger Thorwaldsson uttryck för detta: “Det finns två sätt att reagera på globaliseringen”, menar han. “[A]ntingen blundar man och låtsas att den inte finns. Gräver ner sig i konservativt EU-motstånd eller nationalistisk protektionism. Eller så inser man att världen ser annorlunda ut idag. Och tar fram en strategi för att möta den” (Thorwaldsson 1, 2016, s. 7-8). Denna förståelse är inte den enda, men återkommer i intervjuer och uttalanden. Inte sällan handlar det om att kritiken mot frihandelsavtalen TTIP och CETA reduceras till protektionism och globaliseringsmotstånd, globaliseringskritik reduceras till ett slags utvecklingsfientlig dogmatism. En av LO:s internationella ombudsmän förklarar: ”Det finns ju en rörelse som är så allmänt anti-globalisering och anti-trade. Och vi

är ju för det, och då hamnar vi ju i ett annat läge. Och det går ju inte riktigt att backa ifrån det nu. Världen globaliseras väldigt snabbt” (Ombudsman 1, LO). Kollegan på LO:s internationella enhet uttrycker det mer explicit: ”Och som sagt, det är alltid bättre med handel än slutna ekonomier. Det kan man ju bara se ur ett historiskt perspektiv. När Sverige var ett slutet land, var det rikare och bättre? Nej tvärt om. Ju mer öppna ekonomierna är, i regel, så ökar levnadsnivån också” (Tjänsteman 1, LO). Genom att reducera frågan om frihandel till en fråga om öppenhet kontra slutenhet kan för det första kritiken mot frihandelsavtalen avfärdas som protektionism och bakåtsträvande (se även Ombudsman 4, IF Metall och LO Broschyr 1). Det är en typ av avlegitimering av kritiken genom så kallad ”guilt by association”. Handlingsalternativen gallras bort och kvar är vad som i en Carl Bildtsk terminologi kan beskrivas som den enda vägens politik. I stället för att skydda länder från globaliseringen, bör alla länder få möjligheten att delta i det globala ekonomiska utbytet och på så vis lyfta sig ur fattigdom.

6.1.4 Den villkorade optimismen

Legitimiteten för Sveriges öppenhet inför den ekonomiska globaliseringen vilar på Rehn-Meidnermodellen från 1950-talet. Grundprincipen är att öka produktiviteten i ekonomin genom att flytta arbetskraften från lågproduktiva till högproduktiva sektorer, medan samhället tar ett övergripande ansvar för att garantera trygga omställningar. Medan strukturomvandlingar bejakas arbetar stat och arbetsmarknadens parter för att skapa nya jobb, att det finns a-kassa under tiden man går arbetslös, att det finns utbildningsinsatser och omskolningsmöjlighet som gör det möjligt för folk att ta nya jobb. Frihandel och strukturomvandlingar kan generera ökat välstånd om vinsterna fördelas rättvist och medborgarna, löntagarna, garanteras en trygg omställning. „I längden ger den ordningen löntagarna bättre trygghet än att upprätthålla tillverkning med dålig lönsamhet“ (LO Rapport 2, 2014, s. 63). På så vis behöver människor inte vara rädda för de förändringar som globaliseringen för med sig. LO betonar därför vikten av att vidmakthålla en stark välfärdsstat och menar att “[t]rygga människor som har goda förutsättningar att möta arbetslivets förändrade krav behöver inte vara rädda för förändringar“ (LO Rapport 1, 2013, s. 12). Genom att garantera trygghet vid omställning skapas en legitimitet för modellen hos vanligt folk som kan bejaka förändring och öppenhet. Att Sverige inte ska konkurrera med låga löner, utan med kunskap och kvalitet är en ständigt återkommande paroll i de senaste årens politiska debatter. Det är en förutsättning för de svenska fackföreningarnas bejakande inställning till globaliseringen. Thorwaldsson menar att ”Sverige [inte ska] ansluta sig till den nedåtgående spiral av låglönekonkurrens, utan i stället konkurrera med humankapital, kunskap och kvalitet” (Thorwaldsson 1, 2016, s. 7-8). På så vis skapar global konkurrens tillväxt och välstånd, inte bara för kapitalägarna, utan för löntagarna och samhället i stort. På IF Metalls kongress 2017 konstaterade han självsäkert att Sverige är den mest konkurrenskraftiga ekonomin i världen: “Och tack vare att vi alltid har sett så positivt på ny teknik, nya investeringar, har vi i dag en konkurrenskraft som

slår ut många av våra konkurrenter. Vi exporterar mer än någonsin. Det är inte bara i basindustrin som jag beskrev innan – det är rekord i nästan varje bransch på nästan varje företag“ (Thorwaldsson 4, 2017, s. 455). Kombinationen av höga löner och global konkurrenskraft gör den svenska modellen till en stor framgång i fackens ögon, och inte minst ett exempel som resten av *världen bör lära av*. De sista orden är centrala. Det är nämligen i synen på den svenska modellens applicerbarhet i en global eller internationell kontext som spänningen uppstår.

6.1.5 Sammanfattning och implikationer

Den dominerande synen på globaliseringen inom LO och IF Metall bygger alltså på en liberal förståelse om den internationella konkurrensens fördelar, om globaliseringen som en önskvärd utveckling för fred, säkerhet och kulturella utbyten, men betraktas även som en nödvändighet, en irreversibel utveckling som fackföreningsrörelsen måste bejaka och anpassa sig till. Samtidigt rymmer denna förståelse ett korn av ambivalens. Å ena sidan uttrycks en grundmurad optimism inför globaliseringens positiva effekter för utveckling och välbefinnande, å andra sidan är denna optimism villkorad. Både LO och IF Metall talar i termer av *den goda globaliseringen* och implicerar således en insikt om den icke önskvärda globaliseringen. Den goda globaliseringen implicerar antagandet om en stark stat. Den till synes ovillkorade optimismen vilar alltså alltjämt på särskilda premisser: Antagandet att en godartad globalisering kräver en nationell välfärdsstat som garanterar trygghet under omställning och omfördelning av globaliseringens frukter. Denna villkorade optimism grundar sig således i ett utpräglat nationellt perspektiv. Facken tycks i sin förståelse av den globala ekonomin utgå från de *egna* erfarenheterna och sin egen förmåga att hantera globaliseringens risker. Detta är av avgörande betydelse för hur man förhåller sig till globaliseringen av världen idag och är naturligtvis helt central för hur fackföreningarna formulerar sin politik i förhållande till den internationella ekonomin. Eftersom globaliseringen per definition inte bara sker i Sverige där dessa relativt gynnsamma förhållanden råder så riskerar premisserna för fackens analys undergrävas när den internationella politiken ska formuleras, när svenska fackföreningar ska ta ställning och formulera en politik i frågor som berör andra länder med andra förutsättningar. Då den svenska synen på globalisering tycks sakna djupare analys av dess effekter på global nivå riskerar en asymmetri uppstå mellan svenska och utländska fack som upplever olika förutsättningarna att hantera globaliseringens effekter.

	Nationell anpassning
Analys	<ul style="list-style-type: none"> • Öppenhet och frihandel • Progressiv konkurrens • Den enda vägen • Nationell utgångspunkt • Välfärdsstaten som förutsättning
Målkonflikt	<ul style="list-style-type: none"> • Ingen (globalisering som förutsättning för utveckling)

6.2 Globaliseringens problem ur skilda perspektiv

Fackens förståelse för globaliseringens effekter och dynamiker identifieras inte bara i explicita analyser utan framträder även indirekt i hur globaliseringen problematiseras. Genom att studera och analysera hur LO och IF Metall problematiserar globaliseringen, vilka problem och konsekvenser som belyses, och vilka orsaker som identifieras, så framträder en bild av vilka målkonflikter som facken står inför. Hur dessa förstås leder till olika strategier och tillvägagångssätt, till olika förståelser av vad facklig internationalism är och kan vara.

I materialet identifieras två huvudsakliga problembilder: En liberal/nationell som föregår idealtypen nationell anpassning, respektive en kritisk/nationell som föregår idealtypen nationellt motstånd. De ger två skilda perspektiv på vilka målkonflikter som uppstår och vilka politiska avvägningar och strategier som facken står inför.

6.2.1 Den liberala problembilden

Både LO och IF Metall uttrycker en tydlig och skarp kritik mot vad som ses som globaliseringens negativa effekter, en globaliseringskritik som utgår från en liberal tankefigur och som tar avstamp i det nationella perspektivet.

LO skriver i Kongressprotokollet från 2016 att handel och investeringar inte kan tillåtas ske till vilket pris som helst: ”Är syftet att höja den allmänna levnadsnivån måste man se till att fördela de vinster som uppstår som följd av den ökade handeln. Arbetstagare, såväl kvinnor som män, behöver få en rättvis del av

vad globaliseringen skapar” (LO Kongressprotokoll 3, 2016, s. 7). Citatet fångar LO:s problematisering av den bristande omfördelningen som även återkommer i samtliga intervjuer. Globaliseringens stora vinster skördas av ett fåtal. Koncentrationen av förmögenheter växer och vanliga löntagare får inte tillräcklig del av vinsterna. LO menar därför att ”[den] internationella debatten om handel och investeringar behöver följas av en diskussion om fördelning“ (ibid). IF Metall skriver att “[i]nkomstklyftor växer, koncentrationen av förmögenheter växer. Multinationella företag får ökat inflytande på bekostnad av valda politiska församlingar“ (IF Metall Kongressprotokoll 3, 2017, s. 438). Det finns alltså en tydlig och bestämd bild av att globaliseringen förstärker den orättvisa fördelningen av resurser. Men den centrala orsaken är inte det ekonomiska systemet i sig, utan den politiska styrningen, eller snarare avsaknaden av politisk styrning. IF Metalls globaliseringsrapport uttrycker det som att: ”Vinsterna från ökad frihandeln är dock inte jämnt fördelade och kommer inte omedelbart. På kort sikt finns det nästan alltid grupper som förlorar. Vem som vinner och vem som förlorar är svårt att förutse. Det är också svårt att som enskild påverka”. ”Ökad handel ger möjligheter till ökat välstånd. Hur stora vinsterna blir och hur vinster och förluster fördelas är ytterst en fråga om vilken politik som förs” (IF Metall Rapport 1, 2006, s. 42).

På så vis förskjuts fokus från det ekonomiska systemets inre dynamiker till de enskilda nationernas politiska system och beslut, en tendens i fackens problemformulering som återkommer i flera intervjuer från båda förbunden. Det är således upp till varje stat att fördela globaliseringens frukter på ett jämlikt och rättvist sätt. Slutsatsen implicerar än en gång den grundläggande tron på globaliseringens förtjänster. Den ekonomiska globaliseringen betraktas som en hävstång som rätt utnyttjad kan vara lösningen snarare än orsaken till problemen ifråga. De negativa effekterna i form av ojämlikhet och maktförskjutningar beskrivs inte som globaliseringens inneboende dynamik, utan som bieffekter som kan hanteras på nationell nivå. Genom att förskjuta ansvaret om fördelning till nationerna, står heller inte Sverige inför en målkonflikt. Det svenska intresset av globalisering och handelsliberalisering står inte i motsats till andra länders möjligheter. Varje land kan anpassa sig för att hantera effekterna på bästa sett.

6.2.2 Låglönekonkurrens och social dumpning

Risken för social dumpning är central i LO:s och IF Metalls problembild och beskrivs som ett stort hot mot den svenska modellen och en välfungerande frihandel. Att konkurrera med dåliga villkor skapar en orättvis konkurrens, heter det. På 2016 års LO-kongress beskrev Thorwaldson social dumpning som *vår ödesfråga* (Thorwaldsson 3, s. 326). Problemet kopplas också till fragmenteringen av produktionen som en direkt följd av globaliseringen. I takt med att produktionen globaliseras blir produktionsmönstren allt mer komplexa. En produkt som tidigare tillverkades i *ett* land består nu av tusentals komponenter tillverkade i olika länder, av olika ägare. De många produktionsleden försvårar

dels ansvarsutkrävandet men hindrar även organiseringen av arbetarna som lätt kan bytas ut och produktionen flytta vilket leder till en konstant press på arbetsvillkoren i jakten på billigare produktion (LO, Internationella frågor, 2016: 6-7) (IF Metall Rapport 1, 2006, s. 54-55). IF Metall beskriver i sin rapport hur konkurrensen i längden leder till brutala sociala konsekvenser och pekar ut företagens allt större makt:

”Länder försöker stärka sin attraktionskraft för produktion genom att inte efterleva fackliga rättigheter, genom att använda barnarbete eller på andra sätt erbjuda billig arbetskraft. [...] Omvärldsberoendet medför att arbetsgivarna har stärkt sina positioner i förhållande till de fackliga” (IF Metall Rapport 2, 2011, s. 14).

De svenska fackföreningarna ser problemet utifrån två huvudsakliga utgångspunkter. Å ena finns det en stark ideologisk övertygelse om att alla människor har rätt till goda arbetsvillkor och att handel inte får ske till vilket pris som helst. Å andra sidan finns en medvetenhet om att de svenska fackens egna medlemmar riskerar konkurreras ut av låglöneländer. När Thorwaldsson problematiserar social dumpning och ojuste konkurrens så är det ofta utifrån det senare perspektivet. Ojuste konkurrens innebär risker för svenska arbetare. Åtgärder för att motverka denna kan därför betraktas som ett slags protektionism. För de svenska fackföreningarna handlar det således om *både* solidaritet och egenintresse, två storheter som dock, på intet sätt, bör ses som ömsesidigt uteslutande. Thorwaldsson slår fast att ”vi ska förhindra att företag spelar ut länder mot varandra, i en ständig spiral nedåt. Med lägre produktionskostnader genom tillbakapressade löntagare. Vi säger: Gärna öppna gränser och fri rörlighet, men först anständiga arbetsvillkor!” (Thorwaldsson 2, 2016). På så vis uttrycker Thorwaldsson en förståelse av att det råder motsättningar, men alltså utifrån ett svenskt perspektiv. Även Wanja-Lundby Wedin förklarar logiken väl:

Facklig sammanhållning över gränserna är också i vårt eget intresse. Gemensamt arbete och samarbete är en grundförutsättning för att vi arbetstagare i olika länder inte ska spelas ut mot varandra. Det handlar, kamrater, om det fackliga löftet. Det fackliga löftet är inte nationellt. Det fackliga löftet är internationellt. Vi tar strid mot underbudskonkurrensen varhelst den uppstår. Och det löftet sviker vi aldrig! (Lundby-Wedin, se LO Kongressprotokoll 1, 2012, s. 15).

Det finns alltså en djup insikt om globaliseringens destruktiva effekter, men kritiken och åtgärderna riktas inte mot det ekonomiska systemet i sig och kopplas inte till den expansiva frihandelsagendan som drivs på från EU. Det är i stället stater och företag som pekas ut som ansvariga för underbudskonkurrens och exploatering av en maktlös arbetarklass. Den logiska slutsatsen blir därför, återigen, att det inte är liberaliseringen av handeln i sig som är problemet, utan de regimer och företag som utnyttjar systemet för att hävda sig i den globala konkurrensen genom att exploatera arbetare och öka profiten. Lösningen blir

således att anpassa de nationella systemen och ekonomierna till den globala ekonomin, att förmå företag och stater att följa mänskliga och fackliga rättigheter och utveckla nationella skyddsvärn som mildrar globaliseringens negativa effekter. Strategierna är därför reflexiva snarare än formativa, på så vis att de söker regleringar av det befintliga systemet snarare än en omdaning av den globala ekonomins grundläggande principer.

Genom att beskriva social dumpning som ett problem för de svenska arbetarna och den svenska modellen, lyckas facken ducka för den potentiella målkonflikt som torde uppstå utifrån insikten om att det är just den ökande konkurrensen som till följd av handelsliberaliseringar driver på spiralen mot botten. Så länge analysen av den globala ekonomins verkningar i hög grad utgår från de svenska erfarenheterna och det svenska perspektivet, kan en i grunden optimistisk hållning upprätthållas. Genom att peka på Sverige som en förebild för hur globaliseringen bör hanteras, snarare än som en aktör som upprätthåller ett ojämlikt ekonomiskt system, slipper man konfrontera sin maktposition i relation till övriga länder i världen. Hållningen som uttrycks i frågan kan därför beskrivas som nationell anpassning, som utgår från en nationell utgångspunkt och inte tar strid mot de grundläggande strukturerna.

	Nationell anpassning
Analys	<ul style="list-style-type: none"> • Öppenhet och frihandel • Progressiv konkurrens • Den enda vägen • Nationell utgångspunkt • Välfärdsstaten som förutsättning
Problem	<ul style="list-style-type: none"> • Social dumpning som svenskt problem • Omfördelning som nationell fråga • Kritik mot symptomen snarare än systemet • Global ojämlikhet – nationellt ansvar
Målkonflikt	<ul style="list-style-type: none"> • Ingen (globalisering som förutsättning för utveckling)

6.3 Kritiska perspektiv: Nationellt kontra internationalistiskt motstånd

“Det är nästan som att det sitter experter och skriver rapporter utifrån faktiska omständigheter, och sen är det någon annan som åker till Davos och

träffar de internationella makthavarna. Jag vet inte, det är som att det är någon konstig diskrepans där emellan som är lite svår att ringa in“ (Ombudsman 2, LO).

I slutet av intervjun på LO Skånes kansli sätter ombudsmannen med en ironisk ton fingret på en återkommande företeelse i LO:s internationella ekonomiska politik: Diskrepansen mellan den å ena sidan vassa globaliseringskritiken, med sina skarpa analyser av den nyliberala doktrinens konsekvenser för demokratin och fackföreningsrörelsen, och den optimistiska, frihandelsvänliga hållning som LO:s och IF Metalls ledningar uttrycker sitt stöd för i andra sammanhang å andra sidan. Han sätter fingret på den spänning som finns inom facken, mellan vad som i en annan terminologi kan beskrivas som en marknadskonform reformism och en reformistisk systemkritik.

I följande avsnitt riktas fokus mot den kritiska strömning som finns i de fackliga leden i skuggan av den dominerande idéströmning som beskrivits i föregående avsnitt. Jag ämnar här ge en bild av de kritiska analyser och utgångspunkter som kommer till uttryck i materialet. Den kritiska strömningen återfinns inte främst i officiella uttalanden och ståndpunkter, och jag lutar mig därför främst på enskilda underlagsrapporter, motioner och intervjuer. Det visar sig att den fackliga globaliseringskritiken finns, men har lite inflytande över policyutvecklingen.

6.3.1 En strid om begrepp

Globaliserings- och frihandelsdebatten tar sig formen av en diskursiv kamp. Både förespråkare och kritiker av frihandel menar att de faktiskt är *för* frihandel. Men vad frihandel är, eller vad frihandelsavtalen egentligen har för syfte, råder det delade meningar om. Striden handlar alltså om tolkningsföreträdet. Medan frihandelsförespråkarna ofta avfärdar kritik som protektionism, menar kritiker att de frihandelsavtal som EU förhandlar om inte primärt rör frihandel utan snarare är en omfattande liberaliseringsagenda med investeringskydd och avregleringar för att stärka företagens makt i förhållande till statlig inblandning. Det är således inte frihandeln i sig som de motsätter sig, utan den nyliberala agenda som de menar paketeras som vore den frihandel. Jonsson och Lindberg skriver att “[v]år tids frihandelsavtal är alltså till stora delar väsensskilda från den frihandel som fick sin legitimitet en gång i tiden i ekonomernas teorier liksom i den svenska modellens positiva hållning till strukturell omvandling“ (LO Rapport 2, 2014, s. 51). De syftar på att avtal som TTIP, CETA eller TISA i första hand syftar till att skydda den transnationella produktionsordningen och de multinationella bolagens intressen från demokratiska beslut genom att stärka äganderätt, patentskydd och avregleringar av nationella marknader. På så vis handlar kritiken om att omdefiniera själva begreppet, eller återta dess betydelse, om man så vill. Det är en strid om begrepps betydelser, men desto viktigare en kamp om makten över problemformuleringen.

6.3.2 Maktanalysen i fokus

”Detta är också marknadssystemets inneboende drivkraft. Oreglerade marknader tenderar att göra de rika rikare och de fattiga fattigare. Det kraftigaste motmedlet mot en sådan utveckling är demokrati och facklig organisering” (LO Rapport 2, 2014, s. 51).

I skarp kontrast till den liberala analysen formulerar författarna till LO-rapporten *“Vägen till full sysselsättning och rättvisare löner”* (LO Kongressrapporten 2016) globaliseringens negativa konsekvenser som ofrånkomliga effekter av det kapitalistiska systemet. Ojämlighet, växande klyftor och en förskjutning av makten från folket till företagen är ett resultat av globaliseringens inneboende dynamik. I stället för att definiera frihandeln som en fråga om öppenhet och utveckling kontra protektionism och isolering formuleras problemet som en inneboende konflikt mellan marknad och demokrati. De moderna frihandels- och investeringsavtalen definieras som ett politiskt projekt som innebär en maktförskjutning från demokratiska institutioner till marknad och kapitalintressen. På så vis lyfts globaliseringens maktdimension upp, den dimension som utelämnas i den liberala globaliseringskritiken. LO-utredarna kopplar explicit den växande ojämlikheten, den kroniska arbetslösheten och demokratiernas reducerade beslutsutrymme till den nyliberala ordning som kraftigt präglad nationell och internationell politik sedan 1990-talet: ”Förändringen mellan de två skeendena – övergången mot hög arbetslöshet respektive växande klyftor – bör i stor utsträckning förstås som en maktfråga“ (ibid, s. 98-102). Utvecklingen har samband med kapitalets ökade rörlighet samt finanssektorns väldiga tillväxt och globala utpressningsmakt. En maktbalans har rubbats. I samma anda beskriver Jonsson och Lindberg globaliseringens problem som en systematisk och inneboende effekt av den ekonomiska globaliseringen vars strukturer institutionaliseras genom de internationella finansiella institutionerna, WTO och frihandelsavtal: “Den handelsregim som upprättas från mitten av 1980-talet och framåt inriktas i stället ensidigt mot att montera ner alla hinder för rörligheten av varor, tjänster, investeringar och spekulativt kapital (men inte arbete). Målet att minimera kapitalets transaktionskostnader överordnas nu alla andra värden.” (LO Rapport 2, 2014, s. 49). Den principiella analysen av demokratins och marknadens inneboende konflikt konkretiseras i kritiken av den nya generationens frihandelsavtal: “Det finns en grundläggande motsättning mellan marknad och demokrati. De aktuella frågorna kring ett planerat handelsavtal mellan EU och USA belyser på ett dramatiskt sett den grundläggande konflikten“ (LO Rapport 2, 2014, s. 46). Kritiken har även tagit sig konkreta uttryck i de motioner som på IF Metalls och LO:s kongresser (Se Motion C1 i IF Metall Kongressprotokoll 2, 2017, s. 347 samt Motion 15.1; 15.2; 15.3; 15.4 i LO Kongressprotokoll 3, 2016, s. 11-20) krävt att TTIP stoppas. Den röda tråden i medlemsförbundens kritik var oron för ytterligare urholkat demokratiskt inflytande som främst kopplas till de så kallade frihandelsavtalen. I frågan om CETA och TTIP har den så kallade tvistlösningsmekanismen ISDS stått i centrum. Medan LO:s ordförande såg den reformerade tvistlösningsmekanismen som en stor seger för fackföreningsrörelsen

(se stycke 6.4.3.) argumenterar Jonsson och Lindberg för att principen om överstatliga tvistlösningsmekanismer innebär en kraftig försvagning av det demokratiska inflytandet.

”Tvister kommer att sträcka sig långt in på tidigare nationella beslutsområden. Det blir möjligt att i frihandelns namn ifrågasätta allt som kan kallas transaktionskostnader. Företag kan lagföra regeringar, inte tvärtom. Våldiga skadestånd medverkar till att göra denna handelsregim mer kraftfull än någon annan internationell reglering, som exempelvis ILO:s arbetsrättsliga konventioner” (LO Rapport 2, 2014, s. 49).

Konflikten som materialet ger uttryck för kan även beskrivas i termer av politisering och avpolitisering. En avpolitisering sker när frihandelsavtalen beskrivs som en fråga om utveckling kontra bakåtsträvande, när harmoniseringen av miljö-, säkerhets-, och kvalitetsstandarder reduceras till teknikaliteter och frågor för sakkunniga experter snarare än politiska frågor. På så vis förlorar handelsfrågorna sin politiska udd och reduceras till en fråga om för eller emot. Maktdimensionen suddas ut och det finns då heller ingen målkonflikt för svenska fackföreningsmedlemmar att ta ställning till. Tekniska detaljer i regelharmoniseringen innebär knappast någon avvägning av fackens intressen. Det implicerar heller inga särskilda risker för den svenska ekonomin och fackens inflytande. Men genom att i stället beskriva frihandelsavtalens som en förskjutning av makten från nationalstaten till privata skiljedomstolar ges frågan en politisk dimension och frihandeln blir potentiellt politiskt sprängstoff, en fråga om makt och demokrati. Ur ett nationellt perspektiv uppstår en målkonflikt för svenska arbetare, mellan intresset av ökad export och intresset av demokratiskt inflytande över ekonomin. Draget till sin spets; hur mycket politiskt inflytande är medlemmarna beredda att avstå för att öka den svenska exporten?

Trots dessa exempel på en systemkritisk analys av globaliseringen, begränsas den identifierade målkonflikten till en i huvudsak nationell fråga. Det är tydligt i så väl nämnda rapporter som i de motioner som nämnts. Målkonflikten rör de svenska arbetarnas avvägningar mellan sitt eget välstånd och sin egen makt. Även om kritiken naturligtvis gäller alla berörda länder, är det inte globaliseringens effekter ur ett internationellt perspektiv som analyseras. Den internationella dimensionen, den kosmopolitiska blicken, tycks alltså lysa med sin frånvaro även här. Vi talar således om en kritik med en i huvudsak nationell utgångspunkt och kan därför kategoriseras och placeras in i fyrfältaren som en typ av *nationellt motstånd* (se figur i stycke 5.1.5.).

6.3.3 Frihandel på ojämlika villkor: Två förhållningssätt

Anledningen till Sveriges särpräglade inställning till frihandel och globalisering är, som tidigare beskrivits, landets stora exportberoende och starka konkurrenskraft, men även vår omfattande och närmast unika modell för att

hantera globaliseringens risker. På dessa grunder (bland andra) stödjer man en expansiv frihandelspolitik och en export av den svenska modellen. Man menar att om andra länder utvecklar liknande trygghetssystem så skulle utvecklingen i världen bli betydligt bättre. Idén är troligtvis korrekt i teorin, men står inför en annan verklighet.

I rapporten *Modellen som klev ut genom ett fönster* (LO 2014) menar författarna att den strukturella arbetslösheten riskerar urholka den svenska modellens förmåga att vända strukturomvandlingar till en fördel. De menar att det från fackligt perspektiv finns anledning att ”diskutera de förutsättningar som möjliggör en positiv grundsyn på strukturomvandlingar”. De ifrågasätter vidare den till synes ohämmat positiva hållning till frihandel som LO och IF metall gett uttryck för i debatterna kring TTIP och CETA och påpekar att ”om politiken inte [kan] leverera villkor som möjliggör en positiv syn på strukturomvandling finns anledning att ifrågasätta huruvida facket kan ställa upp på strukturomvandling förbehållslöst” (LO Rapport 2, 2014, s. 28). I materialet framträder en tydlig medvetenhet om förutsättningarna att hantera globaliseringens risker som råder i många länder. Företrädare för IF Metall beskriver själva hur fackföreningarna motarbetas runt om i världen, hur dussintals fackliga kollegor i Colombia och Guatemala skjuts av paramilitära grupper varje år, och hur politiker och arbetsgivare i USA effektivt hotar anställda som har samröre med facket. USA beskrivs som ”ett u-land på mänskliga rättigheter” (Ombudsman 4, IF Metall). Problembilden finns, men vilka slutsatser de resulterar i, hur de kopplas till förutsättningarna för frihandel och förstärkt konkurrens varierar. Nedan redogörs för två förhållningssätt.

6.3.4 Facklig självreflektion

I LO-rapporten *Modellen som klev ut genom ett fönster* framträder en systemkritisk analys som gör gällande att det är i det ekonomiska systemet som orsaker och åtgärder måste finnas. Författarna beskriver låglönekonkurrens som ett ”ofrånkomligt inslag i en ordning med frihandel” (LO Rapport 2, 2014, s. 46-51). Därtill pågår en fragmentering av produktionen och en massiv urbanisering i många låg- och medelinkomstländer till följd av att det traditionella jordbruket slås ut i ett aldrig skådad slag, processer som är ofrånkomliga effekter av den globaliserade produktionen (LO Rapport 2, 2014, s. 46-51). I växelverkan mellan dessa faktorer pågår en kraftig informalisering av arbetsmarknaden. I många länder saknar merparten av arbetskraften anställningar över huvud taget. Dessa faktorer, menar man, försvårar i stor utsträckning både nationellt och lokalt fackligt arbete, såväl som internationella samarbeten. Förutsättningarna för en så kallad rättvis handel som är ömsesidigt gynnande och där mänskliga och fackliga rättigheter efterföljs står således i motsatsförhållande till frihandelns interna dynamik. IF Metall:s ombudsman beskriver sin bild av situationen i många utvecklingsländer utifrån sina egna erfarenheter:

“Vi har ju utbildning här och alla ska gå i skolan, alla har mat, det är bra skolor överlag. Men där har inte alla gratis universitet, ingenting sådant. Mycket bottnar i det att du inte har den möjligheten som vi har att kunna utveckla sina industrier. De bara ser förlorade jobb. Vi ser ju möjligheter, även om vi tycker det är skitjobbigt så klart. Men vi har ju ändå repat oss efter varje gång“ (Ombudsman 1, IF Metall).

En av handläggarna på Palmecentret manar de svenska facken till självkritik. Han menar att det saknas lyhördhet och en bra dialog om hur globaliseringen påverkar länder med andra förutsättningar än Sverige. Det saknas således ett internationellt perspektiv och en förståelse för andra länders erfarenheter. Angående fackföreningarna på Balkan menar han att ”de anser att det [frihandeln] sker på ojämlika villkor, och då kan man inte bara köpa rakt av att frihandel per definition är bra... där tror jag att svensk fackföreningsrörelse skulle tjäna på att ha en bra dialog med kollegor i andra länder, för att förstå deras synpunkter“ (Handläggare, OPC). Han pekar även på en påstådd brist på förståelse och dialog mellan länderna med olika förutsättningar och därmed skilda perspektiv och intressen. Vad handläggaren pekar på är alltså den svenska oförmågan att se bortom det nationella egenintresset. På samma sätt menar Jonsson och Lindberg att “[det] svåra och nödvändiga är att utifrån skilda erfarenheter utveckla en gemensam berättelse. Det förutsätter en förmåga att lyfta sig bortom den egna begränsade erfarenheten (eller ”modellen”), som med nödvändighet bara är en begränsad del av verkligheten, och öppna sig för andras erfarenheter“ (LO Rapport 2, 2014, s. 53). Citaten ovan illustrerar en till synes logisk slutledning som sätter de olika åsikterna om globaliseringen i samband med nationella ekonomiska förutsättningar och därmed leder till ett självreflekterande ifrågasättande av de svenska fackens maktposition i den internationella ekonomin. Det handlar förvisso inte om en fullfjädrad kosmopolitism, men idéerna ger ändå uttryck för en kritik av den metodologiska nationalismens företrädare i analysen, som en uppmaning om att belysa och reflektera över de avvägningar frihandeln kan innebära. En uppmaning som dock inte tycks resultera i handling.

6.3.5 Egenintressets företrädare

I intervjuerna framkommer även en annan reflekterande, men krassare, världsbild. Denna innefattar en insikt om att olika länder har skilda förutsättningar att hantera globaliseringens risker: En förståelse för att fackföreningar i andra länder har en diametralt annorlunda syn på frihandel och globalisering, men att svenska fack alltså agerar utifrån sina intressen. Ombudsmannen på IF Metall uttrycker nedan en acceptans för att olika länders politik grundar sig i nationellt egenintresse. Det kan ses som realpolitisk pragmatism, men även som en uppgivenhet inför internationalismens möjligheter.

”Vi är ju väldigt för frihandelsavtal. Amerikanska fackföreningar är väldigt emot. Och det är ju kända positioner, så det tjänar ingenting till att träta om

det är rätt eller fel, så därför pratar vi inte om det helt enkelt. [...] Positionerna kommer ju från någon slags nedärvd lång tradition. Det sitter i DNA:t nästan” (Ombudsman 2, IF Metall).

Analysen gör inga anspråk på en långtgående representativitet, men illustrerar icke desto mindre den tankefigur som jag menar genomsyrar både LO:s och IF Metalls världsbild. Inställningen kan i sig verka logiskt koherent, men rymmer en ambivalent syn på förutsättningarna för facklig utveckling i världen. Företrädarna griper tag vid idén om att sprida den svenska samförståndsandan, men frågan är hur relevant den svenska modellen är i länder där arbetare som organiserar sig fackligt blir av med sina jobb, arresteras eller till och med skjuts till död. Hur relevant är de svenska fackens syn på globaliseringen utifrån sin privilegierade position? Med vilken legitimitet kan de hävda att deras analys är den rätta, deras recept det bästa? IF Metalls internationella ombudsman menar å ena sidan att de är ”oerhört relevanta”. Men samtidigt pekar han på de olika förutsättningar som råder.

”Man måste komma ihåg att vi har helt olika förutsättningar. Vi har ju ett välfärdssamhälle, vi har organiserat oss, fackföreningsrörelsen levererar kollektivavtal, hyggliga arbetsvillkor som naturligtvis kan bli bättre [...] Men jag tycker ändå det är representativt och rimligt och jämförbart. Men vi måste komma ihåg att politiken hos andra förbund blir annorlunda utifrån den situation som de har.“ (Ombudsman 4, IF Metall).

Å andra sidan uttrycker kollegan på IF Metall en mer krass syn på verklighet: ”Jag är inte förvånad över att det finns antiglobaliseringsrörelser i andra länder, utan man tolkar världen på ett annat sätt, med en annan utgångspunkt. Sverige är ju ett litet land, väldigt exportberoende. Klart att vi är för globalisering. Det tjänar ju vi på!” (Ombudsman 2, IF Metall). Ombudsmannen pekar på egenintresset i de svenska fackens agerande. Kanske är det en ärlig reflektion utan försköningar av fackens förutsättningar i den globaliserade ekonomin. Men citatet illustrerar även den härskande synen på vad den fackliga internationalismen *bör* vara och därmed en annorlunda normativ ingång, en acceptans för rådande förutsättningar. I kontrast till ambitionen om lyhörddhet mot utländska fack, accepteras här det nationella intressets företräde. Hållningen står också i kontrast till den förskönande bild av globaliseringen som beskrivits i tidigare kapitel (den liberala problembilden), där de fundamentala skillnaderna i förutsättningar att hantera strukturomvandlingar och kapitalets stärkta makt ignoreras till förmån för en syn på globaliseringen som närmast synonym med utveckling och välstånd. I stället betonas globaliseringens grundläggande problematik, att det ekonomiska systemet i någon mån bakbinder möjligheterna till en genuin facklig solidaritet över nationsgränserna, men någon ambition om att förändra situationen kan heller inte skönjas.

6.3.6 Kritiska perspektiv – Sammanfattning

Det bör noteras att merparten av de kritiska rösterna kommer från LO-företrädare medan de i större utsträckning saknas från IF Metall. Det framkommer emellertid med all tydlighet att det inom såväl LO som IF Metall (om än med väsentliga inbördes skillnader) finns en skarp kritik mot globaliseringen, frihandeln samt en medvetenhet om de ojämlika förutsättningarna att hantera globaliseringens risker och fördela dess vinster. Dessa analyser är av olika karaktär och implicerar i huvudsak två centrala målkonflikter.

För det första kan den globaliseringskritik som beskrivs främst utifrån LO:s rapporter beskrivas som *nationellt motstånd*. Målkonflikten som uppstår givet denna analys begränsas till nationella angelägenheter. Globaliseringskritik lyfts inte till ett globalt perspektiv, utan begränsas till en nationell kamp för att säkra de svenska arbetarnas makt och den svenska demokratins vitalitet. Trots en djup insikt om problemets globala karaktär, reduceras det till en nationell angelägenhet och blir således en fråga om nationellt motstånd, snarare än en hävstång för en global facklig kamp.

För det andra kan vi tala om ett internationalistiskt motstånd. De perspektiv som beskrivs i kapitlet tycks marginaliserade och avser i första hand att, lite paradoxalt, illustrera sin egen frånvaro i den fackliga debatten. Det är främst i LO-rapporten *Modellen som klev ut genom ett fönster* som det internationella perspektivet ges utrymme. Författarna pekar på det konstanta sambandet mellan frihandel och social dumpning, hur globaliseringen leder till en låglönekonkurrens, ställer arbetare mot arbetare och resulterar i ett massivt globalt prekariat (LO Rapport 2, 2014, s. 47). Genom att problematisera globaliseringen från den globala arbetarklassens perspektiv lyfter författarna blicken och bryter det nationella paradigmet till förmån för en i Becks terminologi, kosmopolitisk blick (Beck, 2005). Men de belyser också en målkonflikt av andra proportioner, och större implikationer för den fackliga internationalismen. Den målkonflikt som framträder är betydligt svårare för svenska fackföreningar att förhålla sig till, då det svenska intresset av handelsliberaliseringar, utifrån detta perspektiv, tenderar att stå i motsats till en jämlik global utveckling och fackliga rättigheter.

Utifrån den problembild som i synnerhet IF Metalls företrädare ger uttryck för, målas ett liknande dilemma upp, om än mindre explicit och i vagare färger, men alltjämt med internationella implikationer. Man menar här att det faktiskt uppstår en intressekonflikt mellan de länder som antas tjäna på en liberaliserad världshandel och de länder som antas missgynnas, och därför motsätter sig frihandelsavtal och liberaliseringar. Målkonflikten hanteras genom ett slags acceptans för de rådande förutsättningarna, vilken antyder en resignation inför det nationella intresset på bekostnad av en gemensam vision och en gränsöverskridande facklig kamp. Här ser vi alltså hur de olika analyserna av globaliseringen skapar olika målkonflikter som hanteras genom förnekelse, acceptans och självkritik.

	Nationellt motstånd	Internationalistiskt motstånd
Analys	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurrens som riskfaktor • Nationell utgångspunkt • Välfärdsstaten som förutsättning 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurrens som riskfaktor • Nationell utgångspunkt • Välfärdsstaten som förutsättning
Problem	<ul style="list-style-type: none"> • Konflikt mellan frihandel och demokrati • Maktförskjutning: arbete till kapital • Nationalstatens försvagning • Globalt ojämlika förutsättningar att hantera globaliseringen • Betonar nationellt ansvar 	<ul style="list-style-type: none"> • Konflikt mellan frihandel och demokrati • Social dumpning som inneboende/strukturellt problem • Maktförskjutning: arbete till kapital • Nationalstatens försvagning • Globalt ojämlika förutsättningar att hantera globaliseringen • Betonar globalt ansvar • Ojämlika globala maktrelationerna • Sveriges maktposition och ansvar
Målkonflikt	<ul style="list-style-type: none"> • Frihandel/ekonomiska värden kontra demokrativärden 	<ul style="list-style-type: none"> • Frihandel/ekonomiska värden kontra demokrativärden • Nationell konkurrenskraft kontra internationell solidaritet

6.4 Facklig internationalism av idag

I följande avsnitt besvaras frågan om hur facken förhåller sig till potentiella målkonflikter och vad det innebär för vad internationalism är, och kan vara, i dagens politiska kontext. Utifrån en analys av LO:s och IF Metalls internationella strategier argumenterar jag för att den internationalistiska dimensionen desintegreras från den fackliga ekonomiska politiken och reduceras till en kamp om grundläggande mänskliga rättigheter inom ramen för det liberala ekonomiska systemet. Den fackliga politiken utgår från en liberal analys av den globala ekonomin och avvärjer så besvärliga målkonflikter. Utan ett internationalistiskt och kritiskt perspektiv på globaliseringen hänfaller facken åt en fatalism inför den globala utvecklingen där bevakandet av nationella intressen prioriteras högt. Jag menar att det internationalistiska perspektivet desintegreras från den ekonomiska politiken och reduceras till en kamp om mänskliga rättigheter, en slutsats som jag nedan broderar ut tillsammans med en analys av fackens förhållande till den internationella politiken.

6.4.1 Att fäktas mot väderkvarnar

Som man frågar får man svar, och som man problematiserar får man lösningar. Fackens internationella strategier följer en liberal idé och ett nationellt perspektiv. Det får till följd att internationalismen desintegreras från den ekonomiska politiken, och den internationella solidariteten reduceras till en separat verksamhet för påverkansarbete och biståndsprojekt inom ramen för den liberala ekonomin. Globaliseringens negativa konsekvenser betraktas som bieffekter snarare än systemfel, och genom att förskjuta ansvaret för social dumpning från systemet till de enskilda staterna värjer sig de svenska facken från eget ansvar och undviker en problematisk målkonflikt. Frihandel och globalisering, menar man, sker inte på i grunden ojämlika grunder, utan anses gynna alla. Problemen anses kunna lösas inom ramen för rådande strukturer. Strategierna syftar därför till att inom det befintliga systemet stärka de arbetsrättsliga och fackliga ställningarna och bygga nationella värn mot globaliseringens negativa effekter. Dessa principer genomsyrar IF Metalls och LO:s internationella arbete: Internationellt fackligt samarbete genom världsfederationerna, påverkansarbete gentemot regeringar och institutioner, kampen för grundläggande fackliga rättigheter genom globala ramavtal och fackligt biståndsarbete i utvecklingsländer.

Medan man med ena handen aktivt stödjer EU:s offensiva liberaliseringsagenda, kämpar man med den andra för lindra dess effekter. Strategin ter sig logisk utifrån en liberal åskådning, men utifrån ett kritiskt perspektiv liknar kampen snarare Sisyfos övermäktiga kamp mot tyngdlagen.

6.4.2 Att påverka inifrån

Att driva frågor om fackliga rättigheter, global rättvisa och jämlikhet inom ramen för de stora institutionerna och samarbetsorganisationerna är en central strategi i LO:s och IF Metalls internationella arbete. Det handlar om att påverka inifrån. Om det så handlar om världsfacken, EU, OECD eller frihandelsavtal, så är den grundläggande inställningen att det är bättre att vara med och kunna påverka, än att stå bredvid utan inflytande (Se bland annat: LO Kongressprotokoll 3, 2016; Thorwaldsson 2, 2016; IF Metall Rapport 1, 2006; LO Kongressrapporten 2016; Löfven i LO Kongressprotokoll 1, 2012, s. 63; Tjänsteman 1, LO Ombudsman 1).

”När vi är med i globala frihandelsavtal så har den internationella fria fackföreningsrörelsen möjligheter att påverka villkoren, vara med o sätta agenda, vara med i förhandlingar i vilken typ av klausuler som ska möjliggöra facklig organisering, rätten till "collective bargaining". Jag menar, det är rätt stora delar av världen där det är utopi fortfarande. Och där man har sett global frihandel som ett verktyg, att bli en aktör gentemot de här marknaderna där vi annars inte har en röst” (Ombudsman 2, LO).

6.4.3 Frihandelsavtalen

Förhandlingarna om CETA och TTIP har de senaste åren tvingat fackföreningsrörelsen att reflektera över sin roll i den globala ekonomin. Medan kritiker argumenterar för att lägga ner förhandlingarna och pekar på deras risker för en försvagning av det nationella självbestämmandet, pekar andra på vinsterna i form av export, jobb och tillväxt. Linjen LO driver är att ett frihandelsavtal såsom CETA eller TTIP, trots sina fel och brister, är mycket bättre än inget alls. Argumentationen bygger dels på tron om att frihandeln skänker tillväxt och jobb i Sverige, dels på en mer ideologisk övertygelse om att frihandel och öppenhet är förutsättningar för utveckling. EU:s gemensamma frihandelsagenda, med CETA och TTIP som de moderna frihandelsavtalens flaggskepp, ses som konkreta uttryck för global utveckling och öppenhet mot omvärlden. Därutöver utgår IF Metall och LO från en tredje central argumentationslinjen som bygger på delaktighet och påverkan. Det anses helt enkelt bättre att sitta med vid förhandlingsborden och få ett finger med i spelet, än att stå bredvid. Å ena sidan sätts därmed stort hopp till fackens påverkansmöjligheter, å andra sidan implicerar det en fatalism där alternativen reduceras till omfattande frihandels- och investeringsavtal antingen med eller utan sociala klausuler. Alternativa modeller för frihandelns utformning exkluderas på så vis från debatten. Inställningen kan illustreras i följande citat från två av LO:s utredare:

”Den handel som finns kommer ske ändå. Det är bättre att ha den reglerad i sådana här avtal där vi får in de här villkoren naturligtvis än att vi inte har något system alls” (Ombudsman 1, LO).

Kollegan på LO menar att det gäller att ”trampa där man står och beta sig framåt så gott det går” (Tjänsteman 1, LO). Därför behövs ett starkt fackligt engagemang och ett internationellt fackligt samarbete.

”CETA det var ju varje fall... man får se till alternativet, det var ännu värre. Man har gått från ett stort svart hål, till att åtminstone försöka rama in och sätta några regler. Och som sagt, det som hände i CETA i varje fall, och det som kanske var på gång i TTIP, det var bättre än vad vi haft tidigare (Tjänsteman 1, LO).

Fackens möjligheter till påverkan i avtalsförhandlingarna handlar i huvudsak om att inkludera garantier för fackliga och mänskliga rättigheter genom att inkorporera exempelvis ILO:s kärnkonventioner i avtalstexterna. Det skulle alltså innebära att stater som ingår avtal om frihandel med EU samtidigt avser respektera ILO:s kärnkonventioner om fackliga rättigheter, bland annat rätten till förbud mot tvångsarbete, begränsningar för barnarbete, rätten att organisera sig och förhandla kollektivt. Även om det fortfarande inte föreslås några kraftfulla sanktionsmöjligheter mot parter som bryter dessa förpliktelser så ses detta som ett sätt att förhindra social dumpning och en möjlighet att skapa konkurrens på *rättvisa villkor*. Både LO:s och IF Metalls officiella hållning har varit att det

nationella politiska manöverutrymmet inte skulle få inskränkas till följd av frihandelsavtalen. LO förklarar sitt syfte att verka för att TTIP ska öka välståndet utan att äventyra demokratiska beslut och undergräver arbetstgares rättigheter, och samtidigt slå vakt om det nationella politiska manöverutrymmet, ”särskilt när det gäller offentliga tjänster” (LO Kongressprotokoll 3, 2016). Efter påtryckningar, inte minst från ETUC, tvingades kommissionen revidera sitt förslag till tvistlösningsmekanism. Det nya förslaget, en institutionaliserad tvistlösningsdomstol under demokratisk kontroll, alltså under EU:s och Kanadas kontroll, beskrivs därför som en stor framgång för LO: ”I det här fallet var det några av er som hade skrivit motioner till den socialdemokratiska partikongressen om att avvisa ISDS i TTIP. [...] Det blev på ren svenska ett jäkla liv” (Thorwaldsson 3, 2016, s. 325). Den europeiska socialdemokratin och fackföreningsrörelsen lyckades förhandla fram en ny modell för internationell tvistlösning, Investment Court System, som är under demokratisk kontroll. ”Tack vare ett idogt arbete av er – av oss själva – har vi faktiskt ändrat Europas linje när det gäller ISDS. Det är inte så jäkla dåligt!” (ibid). Att grundprincipen består, att företags intressen ska skyddas mot demokratiska beslut, talas det dock tyst om. Det (skenbart) villkorade stödet för CETA och TTIP innebär att deras grundläggande principer accepteras och aktivt stöds. Trots att tvistlösningsmekanismen alltjämt ämnar skydda företag från godtyckliga demokratiska beslut och kan ses som en ensidig reglering i näringslivets intresse, ses det som en framgång i fackets ögon. LO:s och IF Metalls beskrivning av CETA (som till skillnad från TTIP förhandlades färdigt) som det mest progressiva handelsavtalet någonsin som bör tjäna som en mall för den framtida globala handeln (LO 1, 2018). Den oförblommerat positiva hållningen illustrerar övertygelsen om att frihandels- och investeringsavtal såsom CETA och TTIP är förenliga med global rättvisa, välstånd och förbättrade fackliga och mänskliga rättigheter. Således förnekas motsatsförhållandet mellan de ekonomiska friheterna och de demokratiska rättigheterna.

Fackens hållning i frågan om den frihandelsavtalens kontroversiella tvistlösningsmekanismer stärker ytterligare bilden av att den ekonomiska globaliseringen är förenlig med en progressiv politik, men det är konsekvent en progressiv politik inom den liberala diskursens tankeramar. Förslagen rör sig inom de givna premisserna. Alternativa modeller förkastas och progressiviteten sträcker sig inte längre än till de grundläggande fackliga rättigheterna. Den fackliga progressiviteten rör sig således inom den rådande diskursens ramar, där makt- och fördelningsfrågor exkluderas och progressiviteten reduceras till en liberal tankefigur om grundläggande mänskliga rättigheter.

6.4.4 Synen på EU

Trots en inte obetydlig skepsis mot EU i de fackliga leden är EU-frågan betydligt mindre kontroversiell idag. EU framstår nu som den primära arenan för det internationella fackliga arbetet. LO:s utredare i frågor om internationell ekonomi och handelspolitik beskriver fackens roll i EU som ”oerhört viktig.” Den

europiska fackliga samorganisationen (ETUC), beskrivs som kommissionens, rådets och parlamentets officiella sparringpartner i frågor om arbetsmarknadsrelaterade frågor och ses därför som ett oerhört viktigt forum för att påverka EU:s politik (Tjänsteman 1, LO).

Förhållandet till EU är en principiellt intressant fråga. Ur ett vänsterperspektiv kan EU betraktas som ett liberalt ekonomiskt projekt, en bild som förstärktes i samband med den nyliberala åtstramningspolitik som EU drev under och efter finans- och eurokrisen. På dessa grunder har EU-projektet avfärdats som en högeridé, där avregleringar och frihandel stått i första rummet, som konsekvent premierar kapitalets intressen före medborgarnas. Samtidigt tycks LO och IF Metall i större utsträckning betrakta EU som en potentiell arena för en gränsöverskridande progressiv politik, en möjlighet att upprätta politiska instrument som kan hantera internationella problem, ett verktyg för att stifta regler och lagar i arbetstagarnas intressen som inte bara blir tandlösa förpliktelser från arbetsgivare som vill förbättra sitt renommé, utan har möjlighet att skapa bindande regler med sanktionsmöjligheter med EU-domstolen i ryggen. Från den utgångspunkten är LO:s vision att EU, genom att tillfoga ett så kallat socialt protokoll till EU-fördraget, ska bli ”ett instrument för att utveckla en politisk motvikt till internationaliseringen av företagen och till globala kapitalrörelser” (LO Kongressprotokoll 3, 2016, s. 8).

Även om EU är ett geografiskt avgränsat projekt, kan det ses som ett försök att bryta det nationella paradigmet, att utvidga gränserna för de politiska lojaliteterna och att skapa gränsöverskridande intressegemenskaper. Den federala idén har emellertid aldrig fått fäste i den svenska arbetarrörelsen som i synnerhet värnar den nationella bestämmanderätten på områden som arbetsmarknads- och finanspolitik. LO och IF Metall avfärdar varje tanke om en europeisk överstatlighet på dessa områden. I stället har EU ett instrumentellt värde som verktyg för en gränsöverskridande progressiv politik med huvudsakligen nationella förtecken medan förslag i riktning mot en transnationell politisk gemenskap inom ramen för EU avfärdas.

6.4.5 Samförstånd på export

Hörnstenarna i arbetet för fackliga rättigheter internationellt är påverkansarbetet som beskrivits ovan, samarbete i de globala fackliga federationerna, kampanjer för mänskliga och fackliga rättigheter och fackligt arbete inom globala koncerner och utvecklingsarbeten i utvecklingsländer. Sedan par år är de svenska facken även involverade i den socialdemokratiska regeringens initiativ Global Deal.

Globala ramavtal är en hörnsten i LO:s och IF Metalls internationella arbete och bygger på idé som hela den svenska fackföreningsrörelsen bottnar i: Tron på samförstånd, kompromisser och dialog. Idén om en social dialog mellan arbetsmarknadens parter som en konstruktiv strategi för politisk förändring genomsyrar hela fackens världsbild och politiska utveckling.

Den 21 september 2016 åkte Stefan Löfven till New York för att lansera det från svensk sida prestigefyllda initiativet Global Deal. Initiativet handlar om att exportera den svenska samförståndsandan. Regeringen beskriver Global Deal som ”en plattform för att lyfta frågan om partssamverkan, dels stärka befintliga samverkansstrukturer. Global Deal kommer att bygga på redan etablerade initiativ och samarbete men kommer att bidra genom att ge politisk riktning och kraft till den övergripande utvecklingen samt systematisera och skala upp existerande processer“ (Regeringen 2018). Det är en strategi som bygger på frivilliga överenskommelser mellan stater, företag och fackföreningar och avser anpassa sig efter lokala omständigheter i stället för att bli en toppstyrning utan förankring hos berörda parter. Svenska fackliga företrädare betonar den win/win/win-logik som man menar att strategin bygger på, och pekar på Sverige som ett gott exempel. Idén är att poängtera att företagen torde ha ett egenintresse av en ordnad arbetsmarknad och ett stabilare investeringsklimat som i längden gagnar företagets lönsamhet, samtidigt som det kan förbättra arbetsvillkoren för arbetarna. I samma anda driver svenska fackföreningar (med IF Metall i spetsen) på för globala ramavtal. De globala ramavtalen beskrivs som framgångsrika av facken själva (se intervjuer) och finns i nuläget inom bland annat Electrolux, H&M, SKF och Volvo. De sluts mellan företag och internationella fackliga federationer, så som den internationella industriarbetarfederationen Industri ALL. Det rör sig inte om kollektivavtal på global nivå, utan om begränsade ömsesidiga överenskommelser om att globala fackliga och mänskliga rättigheter i enlighet med ILO, FN, OECD riktlinjer och konventioner (Union To Union) (TUAC 2014) (Regeringskansliet 2011), vilka dock sällan implementeras i nationell lagstiftning eller följs av arbetsgivarna. Det handlar därför om att, i brist på överstatliga sanktionsmöjligheter och lagstiftning, konstruera modeller för att arbetsgivare ändå ska ha incitament att förbättra villkoren för de anställda. Ramavtalen bör dessutom ses i kontrast mot så kallade CSR-deklarationer, företagets egna etiska riktlinjer som har mött skarp kritik från fackligt håll (LO, IF Metall m.fl. Svenska Dagbladet, 2012) och betraktas som ensidiga överenskommelse i syfte att marknadsföra företagen och som saknar all trovärdig granskning. Avtal mellan parterna kan i stället möjliggöra utomstående granskningar och uppföljningar av överenskommelserna. De svenska facken ser även ett stort värde i att föra parterna till bordet. Att få till stånd samtal och dialog mellan arbetsgivare och fackföreningar är ett mål i sig och ses som en förutsättning för hållbara fackliga framgångar.

Global Deal och globala ramavtal är exempel på hur man i stället för att ta kampen om ekonomins spelregler väljer en strategi för att inom de givna ramarna göra det bästa utifrån läget. Strategin kan knappast beskyllas för att vara osolidarisk, men bör ses i en större kontext med en ytterst begränsad påverkan. De svenska initiativen kan därför ses som anpassningsstrategier, en i grunden socialliberal idé om en kapitalism med ett mänskligt ansikte. Citatet nedan ger exempel på hur problematisk situationen är för den fackliga internationalismen och kan ses som ett uttryck för motstridiga insikter, vad som närmast kan liknas vid en kollektiv kognitiv dissonans: Å ena sidan den optimistiska tron på fackens

möjlighet att förändra, å andra sidan insikten om det i många fall närmast hopplösa läget för fackligt arbete och samarbete.

”Vi försöker jobba långsiktigt. Stärka fackrörelsen globalt. Så vi blir en bättre motspelare i förhållande till de stora globala företagen som utnyttjar och exploaterar folk. Man drar sig inte för någonting i princip. Det finns inga gränser för hur låg moral man kan ha. Vi försöker med kampanjer påverka de här stora aktörerna som inte drar sig för att folk dör i gruvorna, bara de får sin vinst från gruvorna, från länderna. Så det är klart att vi försöker motverka den värsta typen av företagsgirighet. Vårt svenska exempel är att exportera den svenska modellen. Det är bättre att ni pratar med varandra än att ni skjuter på varandra. Det är bättre ni pratar med varandra än att ni strejkar för då gör ni slut på era pengar. Så försöker vi tala om det för dem att om ni kommer i en situation när ni måste strejka så gör det strategiskt. Se till att ni kan vinna strejken innan ni går ut. Det finns ett antal verktyg som vi lärt oss under årens lopp. Vi har ändå haft fackföreningar i mer än 120 år och vi har lärt oss en del på den resan” (Ombudsman 2, IF Metall).

De svenska ansträngningarna för att bygga upp organisationer och strukturer för partssamverkan i utvecklingsländer kan ses som en ambition om att skapa ett internationellt motstånd till det globaliserade kapitalet med strategier hämtade från den reformistiska skandinaviska fackföreningsrörelsen och dess idéer om samförstånd, partssamverkan och dialog. Men förutsättningarna att bygga upp en kraftfull motvikt till kapitalintressena är svaga. Ansträngningarna riskerar därför reduceras till en god intention, och ambitionen att bygga upp motkrafter och ett motstånd mot de globala företagens makt och exploatering av arbetare *inom* de givna förutsättningarna och den globala kapitalismens ramar.

6.4.6 Internationellt utvecklingsarbete

Ett annat symptom på hur den fackliga internationalismen desintegreras från de hårda ekonomiska frågorna som strukturerar de globala maktförhållandena och den globala ekonomins spelregler är hur den fackliga internationalismen kanaliseras i fackligt biståndsarbete. Dessa projekt är ofta radikala och progressiva och gör inte sällan stor skillnad på lokal eller nationell nivå. Elaka tungor må säga att de solidariska biståndsprojekten legitimerar en osolidarisk ekonomisk politik, att de svenska facken köper sig fria från den skuld de ådrar sig i stöttandet av en osolidarisk ekonomisk politik. Engagemanget för det internationella solidaritetsarbetet tycks i stället genuint och i högsta grad levande. Vad som är anmärkningsvärt är snarare att den internationella solidariteten i stor utsträckning reduceras till dessa. Det ger intrycket av att den internationella solidariteten förringas till ett slags bistånd snarare. Ytterligare en central omständighet är att fackföreningar världen över möter mäktigt motstånd från en koalition av politiker, kapitalintressen och militär. De arbetar således i en kraftig motvind.

Internationellt utvecklingsarbete har en lång och stolt tradition inom svensk fackföreningsrörelse. Få fackliga representanter jag möter glömmer påtala betydelsen av det svenska stödet till demokratirörelserna i Brasilien och Sydafrika. Det var de fackliga rörelserna som fick den brasilianska militärjuntan och den sydafrikanska apartheidregimen på fall. Utvecklingsarbetet har dock skiftat karaktär. Från att huvudsakligen ha byggt på bilaterala samarbeten, drivs de flesta projekten genom de globala fackliga federationerna, där LO:s, SACO:s och TCO:s gemensamma utvecklingsorganisation Union to Union har en central roll i att koordinera de svenska fackens engagemang. Genom Union to Union stöttas eller drivs ett hundratal fackliga utvecklingsprojekt världen över som syftar till att bygga upp, stärka, utveckla och organisera fackföreningar i låg- och medelinkomstländer (Union to Union, Broschyr 1, 2018) där det saknas politiska strukturer på nationell nivå för att kunna driva en effektiv facklig kamp och där fackföreningarna är svaga, splittrade eller icke existerande.

Det primära verktyget i det internationella utvecklingsarbetet är just organisering och organisationsutveckling. De svenska facken har sedan Saltsjöbadsavtalet byggt sin styrka på medlemstal snarare än mobilisering, en strategi man ämnar sprida. Idén med utvecklingsarbetet är att bygga upp nationella fackföreningar som kan tillvarata sina medlemmars intressen och bidra till en demokratisk och rättvis utveckling i sina länder. Ur ett svenskt perspektiv handlar arbetet om ren solidaritet, men motiveras även av ett starkt egenintresse i att motverka social dumpning som hotar svenska fackföreningar och löntagare. Genom att stärka villkoren i andra länder minskar man företagets incitament att flytta. ”Globalt fackligt arbete handlar både om internationell solidaritet och att förbättra arbetsförhållanden i Sverige”, beskriver Union to Union (ibid). Två ombudsmän som arbetat med internationellt utvecklingsarbete på IF Metall förklarar:

”Vi ska hjälpa dem att förbättra arbetsmiljö, och hjälpa dem att förbättra över huvud taget. Men så är det ju lite en protektionism i det. För får de bättre villkor så är det kanske inte lika jäkla enkelt för företagen att flytta dem till ett annat land” (Ombudsman 1, IF Metall).

”Det handlar om solidaritet mot dem som har det sämre än vi. Men det handlar också lite om egoism, för att skydda våra egna på något sätt. Det är inte kul om de tillverkar samma sak i Indien som vi producerar i Sverige men för halva priset. det är klart att företagen blir sugna på att lägga produktionen i Indien. Och då är det ju rätt bra för oss att vara där och påverka den indiska fackföreningen och påverka så att de stärker sina krav, att de blir bättre på att ställa sina krav, blir bättre på att öka sina löner. För det minskar ju trycket mot oss. Så det är ju lika mycket egoism som det är solidaritet egentligen” (Ombudsman 2, IF Metall).

Att det egna och det kollektiva intresset sammanfaller kan ses som en förutsättning för den fackliga sammanhållningen. Facken har därför ogärna sett utvecklingsarbetet som bistånd. Det är inte frågan om allmosor, utan om en

gemensam facklig kamp, menar IF Metalls internationella ombudsman. I en intervju menar han att ”det är inte vi som är de goda som ger allmosor till några fattiga stackare, utan det handlar om en gemensam internationell facklig kamp” (LO Globalt, 2006).

När de materiella förutsättningarna i olika länder skiljer sig diametralt åt, finns det emellertid skäl att ifrågasätta vad den gemensamma kampen består i. Just frågan om globalisering och frihandel tycks utgöra en grundläggande vattendelare inom den internationella fackföreningsrörelsen, där de materiella intressena och incitamenten driver fackförbund i olika inriktningar och därför riskerar erodera grunden för det kollektiva handlandets logik. Fackföreningar från exportorienterade industrinationer, såsom svenska LO och IF Metall ofta ställt sig bakom frihandelsagendan i syfte att rädda sina jobb, medan samma frihandelsavtal ofta ges skulden för avindustrialisering och växande arbetslöshet bland fackföreningar i det globala Syd (se SIGTUR 2016; War On Want 2009). Vad som består av den gemensamma intresset tycks därför begränsas till kampen för de grundläggande mänskliga och fackliga rättigheterna, medan spelreglerna för den internationella handeln lämnas åt de nationella intressena. Det finns således gränser för hur långt, inom vilka sfärer, den internationella solidariteten sträcker sig. Det kan beskrivas som en desintegrering av den fackliga solidariteten, som i stället kanaliseras genom projekt och strategier som ligger i linje med det svenska egenintresset, internationellt bistånd och ramavtal. Medan internationella solidaritet beskrivs som ett fackligt kärnvärde förskjuts frågan till så att säga mjukare politiska frågor, från hårda frågor om internationell handel och ekonomi där den torde föranleda en besvärlig målkonflikt att hantera.

Det internationella utvecklingsarbetet saknar således, utifrån det undersökta materialet, ett internationellt *politiskt* perspektiv. Arbetet kan beskrivas som hjälp till självhjälp som syftar till att stärka nationella fackföreningar att sköta sitt eget arbete, driva sin egen kamp. Dess syfte är alltså inte primärt att skapa allianser och gemensamma intressen i den internationella politiken. De internationella frågorna sköts i stället inom ramen för de internationella federationerna, inom ILO och ITUC vars arbete i stor utsträckning är begränsat till internationella kampanjer för de grundläggande fackliga och mänskliga rättigheterna (exempelvis ILO:s Decent Work (ILO 2018)) där den fackliga internationalismen reduceras till en kamp för mänskliga rättigheter, ett slags facklig miniminivå, som inte utmanar den ekonomiska makten. Medan utvecklingsprojekten syftar till att bygga upp och stärka fackföreningar i utvecklingsländer, hejar LO och IF Metall på en globalisering och liberalisering av ekonomin förstärker de grundläggande orsakerna till den globala fackföreningsrörelsens försvagning och splittring.

	Nationell Anpassning	Nationell Kritik	Internationalistisk kritik
Analys	<ul style="list-style-type: none"> • Öppenhet och frihandel • Progressiv konkurrens • Den enda vägen • Nationell utgångspunkt • Välfärdsstaten som förutsättning 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurrens som riskfaktor • Nationell utgångspunkt • Välfärdsstaten som förutsättning 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurrens som riskfaktor • Nationell utgångspunkt • Välfärdsstaten som förutsättning
Problem	<ul style="list-style-type: none"> • Social dumpning som svenskt problem • Omfördelning som nationell fråga • Kritik mot symptomen snarare än systemet • Global ojämlikhet - nationellt ansvar 	<ul style="list-style-type: none"> • Konflikt mellan frihandel och demokrati • Maktförskjutning: arbete till kapital • Nationalstatens försvagning • Globalt ojämlika förutsättningar att hantera globaliseringen • Betonar nationellt ansvar 	<ul style="list-style-type: none"> • Konflikt mellan frihandel och demokrati • Social dumpning som inneboende/strukturellt problem • Maktförskjutning: arbete till kapital • Nationalstatens försvagning • Globalt ojämlika förutsättningar att hantera globaliseringen • Betonar globalt ansvar • Ojämlika globala maktrelationerna • Sveriges maktposition och ansvar
Målkonflikt	<ul style="list-style-type: none"> • Ingen (globalisering som förutsättning för utveckling) 	<ul style="list-style-type: none"> • Frihandel/ekonomiska värden kontra demokrativärden 	<ul style="list-style-type: none"> • Frihandel/ekonomiska värden kontra demokrativärden • Nationell konkurrenskraft kontra internationell solidaritet
Åtgärder	<ul style="list-style-type: none"> • Anpassning • Utvecklingsprojekt • Export av den svenska modellen • Internationellt påverkansarbete • Sociala klausuler • Globala ramavtal 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvecklingsprojekt • Export av den svenska modellen • Internationellt påverkansarbete • Sociala klausuler • Globala ramavtal • Frihandelskritik 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvecklingsprojekt • Export av den svenska modellen • Internationellt påverkansarbete • Sociala klausuler • Globala ramavtal • Internationell dialog • Stärka det globala klassintresset • Frihandelskritik • Integrerad internationalism

7 Slutsatser och diskussion

Studien visar att fackföreningsrörelsen rymmer flera och motstridiga synsätt och förståelser av globaliseringen som bottnar i olika ideologiska utgångspunkter. Utifrån det analytiska ramverket klargörs att de ideologiska utgångspunkterna som kan skönjas i materialet kan härledas till tre kategorier: en liberal/nationell, en kritisk/nationell och en kritisk/internationalistisk vilka utmynnar i tre modeller: *nationell anpassning*, *nationellt motstånd* respektive *internationalistiskt motstånd*. Var och en ger upphov till specifika problem och ger olika alternativa förhållningssätt till de målkonflikter som uppstår när den fackliga solidariteten möter en allt hårdare global konkurrens.

Den dominerande modellen, nationell anpassning, grundar sig i en liberal förståelse av globaliseringen som ses som både nödvändig och oundviklig. Globalisering beskrivs i termer av utveckling och välstånd medan globaliseringskritik likställs med protektionism och bakåtsträvande. Undersökningen visar även en tydlig problematisering av globaliseringen som pekar på social dumpning och global ojämlikhet. Problemen ses dock inte som inneboende i det ekonomiska systemet utan antas kunna åtgärdas med internationellt samarbete och nationell välfärdspolitik. Ansvaret förskjuts på så vis till nationella beslutsfattare och till näringslivets goda vilja. Den metodologiska nationalismen tar sig uttryck i antagandet om att nationalstaterna utgör de primära politiska subjekten i den globala ekonomin. Lösningen på globaliseringens problem är inte systemförändring utan *nationell* anpassning. Den tar sig även uttryck i hur den fackliga hållningen i internationella politiska frågor motiveras och vems intressen som ligger till grund för besluten. Är det Sverige och svenska medlemmars intresse av jobb och tillväxt, eller har man i åtanke en rättvis världshandel även för arbetare i andra länder som saknar verktyg att hantera frihandels effekter? Här visar studien tydligt på det globala klassperspektivets frånvaro. Den liberalt sinnade förnekar den expansiva frihandelspolitikens ojämlika natur och den exportivrande agendans imperialistiska drag. Globaliseringens problem formuleras inte i termer av makt, utan som en fråga där förmågan att skörda globaliseringens frukter handlar om ambition och anpassning till den globala ekonomins spelregler. De bortser således i högre grad från de ojämlika förutsättningar som råder för olika länder. En övertygelse om att globaliseringen är en förutsättning för global utveckling suddar ut konflikten mellan arbete och kapital, konfliktlinjen som traditionellt stått i fokus för fackföreningsrörelsens analys. En anpassning till den liberala diskursen där konkurrensen ses som ett redskap och en progressiv kraft för utveckling reducerar den fackliga internationalismen till en kamp för en ”juste” konkurrens, till att

genom kampanjer, dialoger och sociala klausuler förmå stater och företag att respektera grundläggande fackliga och mänskliga rättigheter och därmed motverka kapitalismens värsta avarter. Så avpolitiserar frågan. Och så suddas målkonflikter ut, av strategiska skäl eller av politisk övertygelse.

Jag menar att när globaliseringen ses som en win/win-situation vars problem kräver anpassning desintegreras det internationalistiska perspektivet ur de stora och strukturella ekonomiska frågorna. Den fackliga internationalismen reduceras då till en reglerande kraft och facilitator utan transformativa ambitioner. Fackföreningarna får en roll som smörjmedel för den kapitalistiska ekonomin snarare än som motkraft till densamme.

Utöver den dominerande liberala analysen av globaliseringen framträder en facklig globaliseringskritik som dock visar sig vara mer komplex och motstridig än förväntat. Kritiken tar sig uttryck i en förståelse för de ojämlika förutsättningar världens länder har att hantera globaliseringens problem. I olika grad uppstår därför en målkonflikt mellan vad som ses som svenska intressen respektive intresset hos arbetarklassen i de länder som antas missgynnas av handelsliberaliseringar och avregleringar. Jag identifierar två skilda sätt att hantera detta dilemma. Det första utgår från en metodologisk nationalistisk utgångspunkt, det *nationella motståndet*. Det innebär att det nationella intresset ges företräde på bekostnad av de internationalistiska idealen. Fördelarna för svensk exportnäring överväger nackdelarna som uppstår på andra håll. I stället förfäktas idén att varje land bör anpassa sig efter bästa förmåga. I denna problembild passar det fackliga utvecklingsarbetet och exporten av den svenska modellen ypperligt väl in. Men synsättet skapar en diskrepans mellan de internationalistiska idealen och den faktiska politiken. Detta sätt att hantera målkonflikterna bygger på en resignation inför globaliseringens stora utmaningar, och en acceptans inför ett system inom vilket det gäller att klara sig efter bästa förmåga. Diskrepansen skapar en kognitiv dissonans i krocken mellan ideal och politik. Men det innebär också att internationalismens behov erkänns, men möjligheter kringskärs.

I kontrast mot det nationella motståndet utgår det internationalistiska motståndet från ett globalt klassperspektiv i sin analys av globaliseringen. Globaliseringens problem ses som inneboende i det kapitalistiska systemet. Politiska strategier söks utifrån premissen att det gagnar den globala arbetarklassen. Strategier för att skapa ett effektivt och enat motstånd mot de globala kapitalintressena är en primär uppgift. Globaliseringen i sin nyliberala form antas gå stick i stäv med demokratiska principer och fackliga rättigheter. Analysen utgår vidare från ett maktperspektiv, och de moderna frihandelsavtalen antas förstärka de ojämlika handelsstrukturer som gagnar länder som Sverige på fattigare länders bekostnad. Målkonflikten mellan det nationella intresset och det globala klassintresset är därför mycket tydlig. Givet denna analys söker det internationalistiska motståndet strategier att förändra dessa grundläggande strukturer snarare än att förskjuta ansvar på enskilda stater och söka förändringar på marginalen inom systemet. I betydligt större utsträckning än det nationella motståndet korrelerar analys med strategier. Det internationalistiska motståndets strategi skulle innebära att nationella intressen skulle få stå tillbaka i kampen om

att upprätta ett globalt klassintresse, fundamentet för en vital och genuin facklig internationalism. Och även om perspektivet är ytterst begränsat i den svenska fackföreningsrörelsen så pekar det ut en viljeinriktning som skulle kunna blåsa liv de svenska fackens stolta tradition.

Studiens resultat och resonemang kan tolkas på olika sätt. Det kan ses som en medveten ideologisk utveckling mot en mer liberal världsåskådning. Men kanske är det mer träffande att förstå det som ett rättfärdigande och en legitimering av en rationell anpassning till förändrade omständigheter, för all del en förändring med djupa ideologiska implikationer. Jag menar att fackföreningarna bör konfrontera de målkonflikter som globaliseringen innebär. Svenska fackföreningar står därför inför ett vägval mellan att acceptera kapitalismens spelregler, och därmed konfrontera och acceptera de begränsningar det innebär för vad internationell solidaritet är eller att i stället anamma sin internationalistiska ådra, göra avkall på kortsiktiga nationella intressen och i stället söka vägar för att upprätta en global klassgemenskap.

Att revidera sin självbild kan innebära att självbilden anpassas till den faktiska politiken. Kanske måste det innebära en högervridning, att gamla slagord förkastas och en bekännelse till en liberalare världsåskådning. På så vis skulle man sluta glappet som uppstått mellan ideologi och ambition å ena sidan och faktisk politik å andra sidan. Det skulle emellertid kräva en revidering av vad facklig internationalism är och kan vara: Att internationalismen reduceras till en kamp för en *kapitalism med mänskligt ansikte*, och till hoppet om att global konkurrens, fri handel och global kapitalism, till slut, åt alla lycka bär. Det kan å ena sidan ses som rationellt och ekonomiskt hållbart, men skulle skära genom fackens internationalistiska tradition och självbild. Inte minst skulle det innebära en radikal förskjutning av internationalismens möjligheter och solidaritetens gränser.

Alternativet torde vara att vända sig mot den kritiska analysen, och till allt vad den förpliktigar. Det skulle innebära att kortsiktiga nationella intressen stryker på foten i en ansträngning att söka långsiktigt hållbara strategier och gemensamma intressen med den globala arbetarklassen. På högre politisk nivå skulle det fordra att fokus riktas mot de strukturer som göder kapitalintressenas makt och förstärker ojämlika handelsutbyten. I stället för att söka sin reträtt till liberala teorier där internationell solidaritet reduceras till nationellt avgränsade utvecklingsprojekt och skademinimering måste det internationalistiska perspektivet åter integreras i de stora ekonomiska frågorna och i de grundläggande analyserna av den globala ekonomin. Det kräver ett perspektiv som bryter den liberala diskursens och söker grunder för sitt handlande utanför nationens gränser. Genom att rikta kritiken mot globaliseringens strukturella ojämlikhet kan de gemensamma intressena och därmed grunden för det kollektiva handlandets logik upprättas – en förutsättning för en genuin solidaritet mellan världens arbetare och fackföreningar.

8 Referenser

- Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). Handbok i kvalitativa metoder. Andra [utökade och aktualiserade] upplagan. Stockholm: Liber
- Atzeni, Maurizio & Ghigliani, Pablo (2014), ”Pragmatism, ideology or politics? Unions’ and workers’ responses to the imposition of neo-liberalism in Argentina” i Gall, Gregor., Wilkinson, Adrian & Hurd, Richard W. (red.) (2011). The international handbook of labour unions: responses to neo-liberalism. [Elektronisk] Cheltenham, UK: Edward Elgar
- Beck, Ulrich (2005). Den kosmopolitiska blicken eller: krig är fred. Göteborg: Daidalos
- Behrens, Martin – Hamann, Kerstin – Hurd, Richard (2007), *Conceptualizing Labour Union Revitalization* i Frege, Carola & Kelly, John (red.) (2007). Varieties of Unionism [Elektronisk resurs] Strategies for Union Revitalization in a Globalizing Economy. Oxford: Oxford University Press
- Berman, Sheri (2018) ”Är europeisk socialdemokrati på väg att dö?”. Dagens Arena. 2018-4-18. [Elektronisk]
Tillgänglig: <http://www.dagensarena.se/essa/ar-europeisk-socialdemokrati-pa-vag-att/>
Hämtad: 2018-06-30
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012). Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. 3. upplagan [utökad] Lund: Studentlitteratur
- Bieler, Andreas, 2014, ”Workers of the world, unite`? Globalisation and the Quest for Transnational Solidarity”, *Globalizations*, Vol. 11 Nr. 1 [Elektronisk]
Tillgänglig: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14747731.2012.680730>
- Bieler, Anderas - Hilary, John & Lindberg, Ingemar (2014) ”Trade Unions, ‘Free Trade’, and the Problem of Transnational Solidarity: An Introduction”, *Globalizations*, Vol. 11 Nr. 1 s. 1-9 [Elektronisk]
Tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.1080/14747731.2014.860319>
- Bieler, Andreas & Morton, Adam David (2014), ”Uneven and Combined Development and Unequal Exchange: The Second Wind of Neoliberal ‘Free Trade’?”, *Globalizations*, Vol. 11 Nr. 1 s. 35-45. [Elektronisk]
Tillgänglig:
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14747731.2014.860334?journalCode=rglo20>
- Bowles, Paul (2010) “Globalization’s Problematic for Labour: Three Paradigms“ i *Global Labour Journal* (Red: Bowles, Paul & Harriss, John), Vol: 1 Nr: 1 [Elektronisk] Hämtad: 2018-06-01
Tillgänglig: <https://mulpress.mcmaster.ca/globallabour/issue/view/122>

Breitenfellner, Andreas (1997), "Global unionism: A potential player" i *International Labour Review*, Vol: 136 Nr 4. International Labour Organization. [Elektronisk]

Burgmann, Verity, (2016). *Globalization and labour in the twenty-first century* [Elektronisk resurs]. Routledge

Ciccaglione, Bruno & Strickner, Alexandra (2014) "Global Crisis: The need to go beyond transnational solidarity in the struggle against the expansion of Free Trade Agreements", *Globalizations*, 2014, Vol. 11 Nr. 1 s. 143-153. [Elektronisk]
Tillgänglig: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14747731.2014.860805>

Dribbusch, Heiner & Schulten, Torsten (2011) *German unions facing neo-liberalism: between resistance and accommodation* i Gall, Gregor., Wilkinson, Adrian & Hurd, Richard W. (red.) (2011). *The international handbook of labour unions* [Elektronisk resurs] : responses to neo-liberalism. Cheltenham, UK: Edward Elgar

Eckersley, Robin (2004) "The Big Chill: The WTO and Multilateral Environmental Agreements", *Global Environmental Politics* Vol. 4 Nr. 2 [Elektronisk]
Tillgänglig: https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Eckersley_Big-Chill.pdf

Ekonomifakta [Webbplats] 2018, *Export och import över tid* [Elektronisk].
Tillgänglig: <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Ekonomi/Utrikeshandel/Export-och-import-over-tid/>
Hämtdatum: 2018-06-30

Ferbe (2017) [Tal] = Ferbe, Anders (2017) i IF Metall (2017) *Kongressprotokoll - Framtidens industriarbetare*, IF Metall, 2017. [Elektronisk]
Tillgänglig: <https://www.ifmetallkongress.se/media/1500/protokoll-kongress-2017.pdf>

Frege, Carola & Kelly, John (red.) (2007). *Varieties of Unionism* [Elektronisk resurs] *Strategies for Union Revitalization in a Globalizing Economy*. Oxford: Oxford University Press

Gall, Gregor., Wilkinson, Adrian & Hurd, Richard W. (red.) (2011). *The international handbook of labour unions* [Elektronisk resurs] : responses to neo-liberalism. Cheltenham, UK: Edward Elgar

Gumbrell-McCormick, Rebecca & Hyman, Richard (2014). *Trade unions in Western Europe: hard times, hard choices* [E-bok]. Oxford: Oxford University Press

Gumbrell-McGormick, Rebecca & Hyman, Richard (2013) "European trade unions: in search for a narrative", *Labor History*, Vol: 54:4, s. 477-483. [Elektronisk]
Tillgänglig: <https://doi.org/10.1080/0023656X.2013.843859> Hämtad: 2018-06-01

Hayashi, Shigeko (2010), "The developmental state in the era of globalization: beyond the Northeast Asian model of political economy." [Elektronisk]
Pacific Review, Vol. 23, Nr. 1.

Hedin, Anna (2011) [1996] ”En liten lathund om kvalitativ metod med tonvikt på intervju” [Elektronisk]

IF Metall Rapport 1 = IF Metall (2006) *Globaliseringsrapporten: Alla vi industriarbetare – Om globalisering, industrin och facket*, IF Metall Utredningsenheten, 2006. [Elektronisk]

IF Metall Rapport 2 = IF Metall (2011) *Vårt samhälle och solidariteten*, IF Metall, 2011. [Elektronisk]

Tillgänglig: http://kongress2014.ifmetall.se/media/47175/Samhaelle-och-solidaritet_webb.pdf

IF Metall Broschyr 1 = IF Metall (2006) *Låt oss bygga världens bästa industriland*, IF Metall, 2006. [Elektronisk]

Tillgänglig:

[http://www4.facket.org/ifmetall/home/home.nsf/docs/V%C3%A4rldsbc%C3%A4st0425.pdf/\\$FILE/V%C3%A4rldsbc%C3%A4st0425.pdf](http://www4.facket.org/ifmetall/home/home.nsf/docs/V%C3%A4rldsbc%C3%A4st0425.pdf/$FILE/V%C3%A4rldsbc%C3%A4st0425.pdf)

IF Metall Kongressprotokoll 1 = IF Metall (2017) *Kongressprotokoll - Framtidens industriarbetare*, IF Metall, 2017. [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://www.ifmetallkongress.se/media/1500/protokoll-kongress-2017.pdf>

ILO (2018) *Decent Work* [webbsida]

Tillgänglig: <http://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm>

Hämtdatum: 2018-07-23

Jansson, Fredrik, 2010. ”*Internationalen åt alla lycka bär?*“ i Wennerhag, Magnus (red.) (2010). *Socialdemokrati*. Malmö: Tidskriftsföreningen Fronesis

Kjellberg, Anders, 2013, *Kan fackets försvagning hejdas - facklig styrka och organisering i en globaliserad värld* i Lindberg, Ingemar & Neergaard, Anders (red.) (2013). *Bortom horisonten: fackets vägval i globaliseringens tid*. Stockholm: Premiss

Klein, Naomi (2008) [2007]. *The shock doctrine: the rise of disaster capitalism*. [Penguin ed.] London: Penguin Books

Lambert, Rob (2014). ”Free Trade and the New Labour Internationalism”, *Globalizations*, Vol. 11 Nr. 1 s. 119-129 [Elektronisk]

Tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.1080/14747731.2014.860803>

Lambert, Rob & Webster, Eddie (2002), ”Southern Unionism and The New Labour Internationalism”, *Antipode*, Vol. 33, Nr 3. [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00188>

Lindberg, Ingemar (2014) ”Unions and Trade: What Kind of Solidarity?”, *Globalizations*, Vol. 11 Nr. 1 s. 131-141 [Elektronisk]

Tillgänglig: <http://dx.doi.org/10.1080/14747731.2014.860804>

Lindberg, Ingemar (2005). Den globala kapitalismen: och det nya motståndet. Bokförlaget Atlas

Lindberg Elmgren, Susanne – Andersson, Erik – Åberg, Elisabeth – Lidehäll, Paul – Del Sante, Naiti (2012) ”Intern uppförandekod räcker inte”. Debattartikel, Svenska Dagbladet, 2012-05-11. [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://www.svd.se/intern-uppforandekod-racker-inte>

LO Rapport 1 = LO (2013) *Vingarnas trygghet i en modern tid och hållbar arbetslinje – den svenska modellen på 2010-talet*, LO 2013. [Elektronisk] Tillgänglig:
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_modern_hallbar_arbetslinje_pdf/\\$File/Modern_Hallbar_Arbetslinje.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_modern_hallbar_arbetslinje_pdf/$File/Modern_Hallbar_Arbetslinje.pdf)

LO Rapport 2 = LO (2014a) *Modellen som klev ut ur ett fönster – om globaliseringen och den svenska modellens framtid*, Claes-Mikael Jonsson – Ingemar Lindberg, 2014. [Elektronisk] Tillgänglig:
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_modellen_som_klev_ut_pdf/\\$File/Modellen_som_klev_ut.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_modellen_som_klev_ut_pdf/$File/Modellen_som_klev_ut.pdf)

LO Rapport 3 = LO (2014b) *Den ”nya” strukturomvandlingen – Jobbpolariseringen och konkurrensen om jobben*, Thomas Carlén, LO 2014. [Elektronisk] Tillgänglig:
[https://mellansverige.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_den_nya_struktur_omvandlingen_pdf/\\$File/Den_nya_strukturomvandlingen.pdf](https://mellansverige.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_den_nya_struktur_omvandlingen_pdf/$File/Den_nya_strukturomvandlingen.pdf)

LO Kongressprotokoll 1 = LO (2012a) *Kongressprotokoll del 1*. LO, 2012. [Elektronisk] Tillgänglig:
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_1366026597536_kongressprotokoll2012_del_1_pdf/\\$file/Kongressprotokoll2012_del1.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_1366026597536_kongressprotokoll2012_del_1_pdf/$file/Kongressprotokoll2012_del1.pdf)

LO Kongressprotokoll 2 = LO (2012b) *Kongressprotokoll del 2*, LO, 2012. [Elektronisk] Tillgänglig:
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_kongressprotokoll2012_del2_pdf/\\$File/Kongressprotokoll2012_del2.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_kongressprotokoll2012_del2_pdf/$File/Kongressprotokoll2012_del2.pdf)

LO Kongressprotokoll 3 = LO (2016) *Kongressprotokoll del 2, Motioner och utlåtanden – Punkt 15. Internationella frågor*. LO, 2016. [Elektronisk] Tillgänglig:
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1461933737299_motioner_utlatanden_15_pdf/\\$File/Motioner_Utlatanden_15.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1461933737299_motioner_utlatanden_15_pdf/$File/Motioner_Utlatanden_15.pdf)

LO Kongressrapporten 2016 = LO (2016) *Kongressrapporten 2016, Vägen till full sysselsättning och rättvisare löner*, Åsa-Pia Järliden Bergström – Claes-Mikael Jonsson – Sebastian de Toro, 2015. [Elektronisk] Tillgänglig:
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/global_1433146093888_kongressrapport_2016_pdf/\\$File/Kongressrapport_2016.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/global_1433146093888_kongressrapport_2016_pdf/$File/Kongressrapport_2016.pdf)

LO Broschyr 1 = LO (2017) *Inequality is bad for business – A progressive agenda for equality*. LO, 2017. [Elektronisk]

Tillgänglig:

[http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_davos_2017_inequality_is_bad_for_business_pdf/\\$File/Davos_2017_Inequality_is_bad_for_business.pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_fakta_1366027478784_davos_2017_inequality_is_bad_for_business_pdf/$File/Davos_2017_Inequality_is_bad_for_business.pdf)

LO Broschyr 2 = LO (2016) *We like Change! – A Progressive Agenda for Future Jobs*, LO, 2016. [Elektronisk]

Tillgänglig:

http://www.lo.se/english/documents/we_like_change_a_progressive_agenda_for_future_jobs

LO 1 = LO:s webbplats, Öppenhet och frihandel. [Elektronisk] Tillgänglig:

http://www.lo.se/start/internationellt/oppenhet_och_frihandel Hämtdatum: 2018-07-23

Munck, Ronaldo (2007). *Globalization and contestation: the new great counter-movement*. New York, NY: Routledge

Munck, Ronaldo & Waterman, Peter (red.) (1998). *Labour worldwide in the era of globalization: alternative union models in the new world order*. Basingstoke: Macmillan

Opratko, Benjamin & Prausmüller, Oliver (2011). *Gramsci global - Opratko, Benjamin & Prausmüller, Oliver (2011). Gramsci global - Neogramscianische Perspektiven in der Internationalen Politischen Ökonomie*. Argument Verlag.

Polanyi, Karl (1944). *Den stora omdaning: marknadsekonominns uppgång och fall 2. uppl.* [2002]. Lund: Arkiv

Regeringen 2016 = *Tillsammans med OECD och ILO lanserar statsminister Stefan Löfven Global deal i New York*. 2016-09-21 [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/artiklar/2016/09/tillsammans-med-oecd-och-ilo-lanserar-statsminister-stefan-lofven--global-deal-i-new-york/>

Regeringskansliet (2011), *FN:s konventioner om Mänskliga rättigheter*. [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/49baf9/contentassets/d6d5653029e14e338a4b86f5f4b34c6b/fns-konventioner-om-manskliga-rattigheter>

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015) ”Att analysera kvalitativt material” i Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Ryen, Anne (2004). *Kvalitativ intervju: från vetenskapsteori till fältstudier*. 1. upplagan Malmö: Liber ekonomi

Sassen, Saskia (2003), ”Globalization or denationalization?”, *Review of International Political Economy* Vol. 10 Nr. 1. S. 1-22 [Elektronisk]

Tillgänglig: https://www.jstor.org/stable/4177449?seq=1#page_scan_tab_contents

SCB (2018), *Partisypatiundersökningen Maj 2018*. Statistiska Centralbyrån, maj 2018.
[Elektronisk] Tillgänglig:
https://www.scb.se/contentassets/0984ad11a11942c7ab394f5365881f82/me0201_2018m05_br_me60br1801.pdf

Schiller, Bernt (2013) “*Mot en ny facklig solidaritet: En diskussion om förnyelse och solidaritet*” i Lindberg, Ingemar & Neergaard, Anders (red.) (2013). *Bortom horisonten: fackets vägval i globaliseringens tid*. Stockholm: Premiss

Schön, Lennart, 2003. i Giddens, Anthony (2003). *En skenande värld: hur globaliseringen är på väg att förändra våra liv*. 1. uppl. Stockholm: SNS förlag

SIGTUR (2016) *Challenging Corporate Capital: creating an Alternative to Neo-Liberalism*. Bieler, Andreas – O’Brien, Robert – Pampallis, Karin (red.), 2016. [Elektronisk]

Standing, Guy (2013). *Prekariatet: den nya farliga klassen*. Göteborg: Daidalos

Steger, Manfred B. (2009). *Globalization: a very short introduction*. Fully updated new, 2. ed. Oxford: Oxford University Press

Sörbom, Adrienne (2012). *Politikens gränser: globalisering, socialdemokrati och banden till nationen*. Stockholm: Atlas

Thorwaldsson 1 [Hälsningsanförande] = Thorwaldsson, Karl-Petter (2016) i LO (2016) *Kongressprotokoll del 1*, LO, 2016. [Elektronisk]
Tillgänglig:
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1461933737299_kongressprotokoll2016_del1_pdf/\\$File/Kongressprotokoll2016_del1.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1461933737299_kongressprotokoll2016_del1_pdf/$File/Kongressprotokoll2016_del1.pdf)

Thorwaldsson 2 [Linjetal] = Thorwaldsson, Karl-Petter (2016) i Kongressprotokollet del 2, LO (2016). [Elektronisk]
Tillgänglig:
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1461933737299_kongressprotokoll2016_del2_pdf/\\$File/Kongressprotokoll2016_del2.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1461933737299_kongressprotokoll2016_del2_pdf/$File/Kongressprotokoll2016_del2.pdf)

Thorwaldsson 3 [Tal Internationella frågor] = Thorwaldsson, Karl-Petter (2016) i Kongressprotokollet del 2, LO (2016). [Elektronisk]
Tillgänglig:
[https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1461933737299_kongressprotokoll2016_del2_pdf/\\$File/Kongressprotokoll2016_del2.pdf](https://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vRes/lo_1461933737299_kongressprotokoll2016_del2_pdf/$File/Kongressprotokoll2016_del2.pdf)

TUAC (2014), Trade Union Advisory Committee (fackliga rådgivande kommittén, *OECD:s riktlinjer för multinationella företag*. [Elektronisk]
Tillgänglig: https://www.tco.se/globalassets/2013-2014_genrebilder_nyheter/facklig-handbok-oecd-riktlinjer-mne.pdf

Union To Union (2018), *ILO:s kärnkonventioner*. [Webbplats]
Tillgänglig: <http://www.uniontounion.org/ilo> Hämtdatum: 2018-07-23

Union To Union (2018), *Facket gör världen bättre – Om fackförbundens internationella engagemang*. Union To Union, 2018. [Elektronisk]

Tillgänglig:

http://www.uniontounion.org/pdf/Facket_gor_varlden_battre_tillganglig_web2.pdf

War On Want (2009) *Trading Away Our Jobs – How free trade threatens employment around the world*. Hobbs, Graham – Tucker, Dave, 2009. [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://waronwant.org/resources/trading-away-our-jobs>

Waterman, Peter & Wills, Jane (2002) "Space, Place and the New Labour Internationalisms: Beyond the Fragments", *Antipode*, Vol. 33, Nr 3. [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00186>

Waterman, Peter (2002) "Trade Union Internationalism in the Age of Seattle", *Antipode*, Vol. 33, Nr 3. [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-8330.00187>

Wimmer, Andreas & Schiller Glick, Nina (2002). "Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social sciences", *Global Networks* Vol. 2 Nr. 4. [Elektronisk]

Tillgänglig: <https://doi.org/10.1111/1471-0374.00043>

Zweig, S. (2011). *Världen av i går: en europés minnen* [Ny utg.]. Stockholm: Ersatz.

9 Appendix

9.1.1 Intervjuer

Ombudsman 1, IF Metall = Ombudsman, IF Metall Blekinge
Intervjudatum: 2018-04-05

Ombudsman 2, IF Metall = Internationell sekreterare, IF Metall
Intervjudatum: 2018-04-09

Ombudsman 3, IF Metall = Ombudsman, IF Metall Östra Skåne
Intervjudatum: 2018-03-26

Ombudsman 4, IF Metall = Internationell sekreterare, IF Metall
Intervjudatum: 2018-04-09

F.d Ombudsman, IF Metall = Internationell sekreterare [numera pensionerad], IF Metall (Finns ej inspelad).
Intervjudatum: 2018-04-10

Tjänsteman 1, LO = Utredare, LO
Intervjudatum: 2018-04-06

Ombudsman 1, LO = Ombudsman och internationell sekreterare, LO
Intervjudatum: 2018-03-22

Ombudsman 2, LO = Ombudsman, LO Skåne
Intervjudatum: 2018-04-19

Tjänsteman, Union To Union = Handläggare, Union To Union
Intervjudatum: 2018-04-06

Handläggare, OPC = Handläggare, Olof Palme International Center
[Telefonintervju]
Intervjudatum: 2018-04-18

9.1 Intervjumall

Frågor som väglett och gett struktur åt, men ej till fullo styrt eller begränsat intervjuerna redovisas nedan. Observera att intervjuerna i stor utsträckning frångått mallen.

- Beskriv organisationen och din roll i densamma.
- Vad är er allmänna uppfattning om globaliseringen?
- Vilka är de största problemen med globaliseringen?
- Vilken är fackets roll mot bakgrund av globalisering, hårdnande konkurrens och strukturomvandlingar?
- Vad är er syn på frihandelsavtal såsom CETA och TTIP?
- Vilka är era påverkansmöjligheter i de internationella sammanhangen?
- Hur ser ni på kritiken som riktas mot frihandel och globalisering från fackföreningar i utvecklingsländer/det globala Syd?
- Hur ser ni på påståendet att frihandeln inte gynnar alla länder, utan främst länder som Sverige, och hur förhåller ni er till sådana påståenden?
- Finns det en klyfta mellan fackföreningar i det globala Syd respektive Nord och hur ser den då ut?
- Hur fungerar det internationella fackliga samarbetet?
- Hur ser ni på den globala konkurrensen och på dess effekter i Sverige?
- Hur ser förutsättningarna för internationellt samarbete och facklig internationalism ut idag?
- Hur legitima är de svenska fackens positiva syn på globaliseringen, givet deras unikt gynnsamma position i världsekonomin och givet den jämförelsevis mycket väl utbyggda svenska trygghetssystem och förmåga att hantera strukturomvandlingar (när andra länder har helt andra förutsättningar)?